

Ludo Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 29
25/2014
28. jún 2014

Cena 0,50 €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

PREZIDENT IVAN GAŠPAROVIČ –
PRAVÝ SLOVENSKÝ VLASTENEC
Strana 4.

BRIDLICOVEJ REVOLÚCIE
SA TAK SKORO NEDOČKÁME
Strana 5.

ŽUPAN JURAJ BLANÁR
O ROZVOJI ŽILINSKÉHO KRAJA
Strana 6.

PROF. JAROSLAV CHOVANEC
K ZÁKLADOM BUDOVANIA ŠTÁTU
Strana 8.

ANDREJ BAGAR –
DIVADELNÝ MARŠAL
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Leto sa do nás oprelo o niečo skôr. Klimatológovia rozpačito hľadajú príčiny a novinári sa obávajú takzvanej uhorkovej sezóny. Tohto roku im na chvíľu trň z päty vytrhla inaugurácia nového prezidenta Slovenskej republiky. Andrej Kiska ovládol médiá na niekoľko týždňov. Solídne médiá, ktoré sa usilujú udržať si označenie mienkotvorné, vyzdvihujú najmä jeho neustrannosť. Aj keď v istom denníku v prípade čerstvého prezidenta robili tak trochu nadprácu a vykresľovali ho od takpovediac junačských rokov štýlom, ako keby mal čochvíľa kandidovať na Nobelovu cenu. Ale noviny, najmä v lete, sú už raz také. V každom prípade si oko aspoň trochu súdneho čitateľa oddýchlo na článkoch, v ktorých nebola hlavnou témou nejaká tragédia, havária, vražda či iné bolestné stránky života, ktoré sú síce súčasťou nášho bytia, ale z pohľadu dnešných médií sa zdá, ako keby boli jeho podstatou. Bulvárnejšie médiá sa s vervou pustili do hodnotenia šiat prvej dámy a „prvej dcéry“, solídnejšie rozoberali obsah inauguračnej reči. Bola to reč skutočne profesionálne napísaná a prednesená. Obsahovala niekoľko kľúčových traumatizujúcich bodov našej dnešnej spoločnosti a načrtla možné východiská. Jedno mi však v tomto prejave chýbalo. Ani slovom v ňom pán prezident Kiska nespomenul kultúru. Nie som natoľko naivný, aby som očakával kultúru s prídcom národná, ale kultúru všeobecne. Ten bezpodmienečný základ, bez ktorého sa etika a morálka, často v prejave spomínaná, potácajú niekde na pomedzí zbožného želanja a frázy. Bez tejto kultúry, jej rozvoja a podpory tu budeme mať stále mediálny bitúnok, kde smrť bude najlepším tovarom a ľudské tragédie najsledovanejším divadlom. A pritom nedávno prebehol šesťdesiaty ročník Hviezdoslavovho Kubína a čochvíľa bude tak isto jubilejný šesťdesiaty ročník Folklórneho festivalu Východná. Kto o tom napíše, keď „kultúra“ väčšiny médií siaha po najbližšiu vraždu či tragickú smrť mladých dievčat?

Maroš M. BANČEJ

Čestný predseda Historického odboru Matice slovenskej Richard Marsina jubiluje

Mimoriadna osobnosť slovenskej historickej vedy

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

Vedec, ktorý zásadným spôsobom posunul poznanie našich dejín, mimoriadna osobnosť slovenskej historickej vedy, človek vyznačujúci sa obdivuhodnou trpezlivosťou a dlhoročnou mravčou prácou, ktorou zásadne zmapoval náš stredovek. Aj toto odznelo pri prezentácii zborníka prác prof. Richarda Marsinu ku koncepcii a vývoju slovenskej historiografie. Dielo vyšlo pri príležitosti vzácneho životného jubilea – deväťdesiatim vedca, ktorý je okrem iného aj členom prezídia Matice slovenskej. Publikácia osvetľuje vznik vedeckého odboru slovenskej dejiny.

Jubilanta na prezentácii päťstostranového zborníka, vydaného s podporou Ministerstva kultúry SR v cennej edícii Libri historiae Slovaciae vo Vydavateľstve Post scriptum, pozdravili početní matičiari, predstavitelia univerzitetného života v Bratislave a v Trnave, ako aj predstavitelia staršej i novej generácie slovenských historikov.

ZAKLADATEĽSKÁ OSOBNOSŤ

Predseda Historického odboru Matice slovenskej prof. Ján Lukačka, vedúci katedry slovenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, pripomenul neľahkú životnú dráhu vedca, ktorý pri rôznych politických zlomoch nevyhovoval a pôsobil ponajprv v rozličných archívoch – v mestskom bratislavskom, potom v štátnom poľnohospodárskom a až napokon v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied. Zásluhou veľkého organizačného talentu, prehľadu a vzdelania sa rozhodujúcim spôsobom podieľal na zbere historických prameňov dotýkajúcich sa dnešného územia Slovenska a vďaka tomu máme dobre zmapovaný stredovek. Profesor R. Marsina patrí medzi zakladateľov modernej slovenskej historiografie, je autorom najzákladnejších dejín Slovenska v stredoveku a vydal prepis všetkých písomných prameňov k dejinám Slovenska do roku 1260.

Historik Richard Marsina sa dožil významného životného jubilea.

Kým predtým sa dlho pochybovalo, či vôbec jestvujú pôvodné pramene k slovenským dejinám – dejinám na Slovensku, dielo prof. R. Marsinu to dokázalo na základe artefaktov štandardnej modernej historickej vedy, konštatoval autor predslavu zborníka prác Vladimír Rábik z Trnavskej univerzity. „Ako obrovský oblúk sa práce profesora Marsinu klenú nad

celou slovenskou vedou o stredoveku, medievalistikou, nad našimi staršími dejinami a dôležitá je najmä podstata – dôraz na historické pramene, teda na vedecký štandard, a nie nejaké romantické predstavy,“ konštatoval okrem iného V. Rábik a zdôraznil: „Profesor Marsina začal pozoruhodný projekt v Trnave o obnovenie starej historickej univerzitnej tradície v tom-

to meste, vznikol tak po roku 1990 úžasný projekt a študijný program pre historikov nezaťažený minulosťou a už dvadsať rokov sa opiera aj o práce R. Marsinu.“

STAVBÁR POVEDOMIA

Podstata prác jubilanta v syntéze teórie dejín ukazuje dejiny spoločného historického povedomia a historické pramene – tak po prvý raz vznikol súvislý prehľad slovenskej historiografie a vytvorila sa metodológia slovenských dejín. Jubilant svojimi prácami i vynikajúcimi prednáškami formoval na trnavskej univerzite novú generáciu historikov. Vydaný zborník má obrovský význam nielen ako študijná pomôcka, ale aj pre poznanie slovenských dejín a tvorbu metodológie tohto vedeckého odboru. V tom je prof. R. Marsina pokračovateľom diela D. Rapanta, jediného slovenského historika, ktorý bol v ére stalinsko-gottwaldovských procesov so „slovenskými buržoáznymi nacionalistami“ vyhodnený z univerzity.

S podrobnou a veľmi pôsobivou bilanciou životnej dráhy a diela jubilanta vystúpil tajomník Matice slovenskej Peter Mulík, pre komplexnosť textu uverejníme osobitne. Prezentáciu nového zborníka rámcovoval klavírny koncert súrodencov Duchoslavovcov, Bartókovho Uhorského tanca č. 1 a Cikerovej skladby Dubák, ktorý sa stretol so srdečným ohlasom publika.

3 OTÁZKY PRE:

prof. Jozefa HALKA, pomocného biskupa Bratislavskej arcidiecézy

Jubileum zázraku v pútnickom Šaštíne-Strážach

• **Katolícka cirkev vyhlásila tento rok za rok Sedembolestnej Panny Márie. Prečo si ju majú veriaci intenzívnejšie pripomínať?**

Máme biblické základy pre to, aby sme Pannu Máriu ako Matku Ježiša Krista prijali za svoju tak, ako ju prijal evanjelista a apoštol Ján pod krížom. Ježiš predtým, než zomrie na kríži a odovzdá ducha, povie: „Hľa, tvoja matka, hľa, tvoj Syn.“ Môžeme teda sv. evanjelistu a apoštola Jána chápať ako reprezentanta celého ľudského pokolenia a Pannu Máriu za tú, ktorá nás najistejším spôsobom môže viesť k svojmu synovi. Či už mariánska úcta alebo rok Sedembolestnej Panny Márie nemá iný väčší cieľ, než prehĺbiť náš osobný vzťah k Je-

žišovi Kristovi ako k nášmu osobnému Spasiteľovi a Vykupiteľovi.

• **Tohto roku uplynie štyristopäťdesiat rokov od prvého zázraku na príhovor Panny Márie v Šaštíne a päťdesiat rokov od potvrdenia Sedembolestnej Panny Márie za patronku Slovenska pápežom Pavlom VI. Aký odkaz pre dnešok nesie v sebe šaštínska udalosť?**

V rodine Bakičovcov došlo ku konfliktu. Impulzivný manžel počas cestovania vykázal manželku z koča. O pomoc prosila Pannu Máriu. Výsledkom bolo, že jej manžel zmenil správanie, dokonca sa jej ospravedlnil. Takže okrem toho, že nám pripomína bolestnú

scénu spred dvetisíc rokov v Jeruzaleme, aktualizuje túto scénu zo zovretia času ako niečo, čo sa dá žiť v prítomnosti. V našich konkrétnych vzťahoch a v konkrétnej situácii rodiny na Slovensku. To môže byť veľkým impulzom k duchovnému napredovaniu.

• **Udalosť však už vošla do slovenských dejín.**

Áno, zaujíma aj historikov a prednáška prof. Róberta Letza mala veľkú odozvu, lebo veľmi podrobne a v istej komparácii s okolitými národmi ukázal cestu a rozvoj mariánskej úcty na Slovensku.

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ
Foto: archív

ISSN 0862-8823
25
9770862882007

V SNN 26 – 27/2014
SI PREČITATE

■ Profesor histórie Matúš Kučera spomína na zakladateľa slovenskej slavistiky
■ Dobro došli u Banja Luku, alebo vitajte v hlavnom meste Republiky srbskej!
■ V Mlynskej doline predstavili trojdielny epos Misia bratov Konštantína a Metoda

Váhanie s novelou zákona o štátnom občianstve sa ponáša na zbytočný štátny alibizmus

Gordický uzol príslušnosti zostáva zauzlený

Ján ČERNÝ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Novela o štátnom občianstve mala pôvodne uzrieť svetlo sveta v júni 2014. Optimistický predpoklad ministra vnútra predpovedá dátum zrodu novely zákona o štátnom občianstve na letnej schôdzi NR SR. Je však viac ako isté, že poslanci budú mať prozaickejšie záujmy v čase dovolení, a tak zostáva veriť, že zmena príde na jeseň. Maďarsko od prijatia svojho zákona o štátnom občianstve získalo takmer milión nových Maďarov.

Slovensko za ten istý čas „stratilo“ pre prijatie maďarského občianstva asi pol stovky čestných občanov. Plus niekoľkých jedincov – politických karieristov, ktorých možno zrátať na prstoch jednej ruky. Slovenský pas strácajú ľudia na základe zákona o štátnom občianstve, ktorý prijala prvá vláda Roberta Fica. Niekdajší kabinet reagoval právnou normou v roku 2010 na maďarský zákon, ktorý od roku 2011 zjednodušu-

je udeľovanie dvojitého občianstva zahraničným Maďarom. Na základe súčasného zákona prichádzajú o slovenský pas tí, ktorí prijali občianstvo iného štátu. Od prijatia zákona sa objavili viaceré pokusy o zjemenie tejto právnej normy, lenže ani jeden z nich nebol úspešný.

■ JASNÁ PODMIENKA

Získanie cudzieho občianstva bude naďalej viazané na trvalý pobyt. To má byť údajne dostatočná väzba slovenského žiadateľa na danú krajinu a nebude sa tak musieť obávať straty slovenského občianstva. Tí, ktorí pre dikciu súčasného zákona o občianstvo prišli, budú môcť opäť oň požiadať. Trvalý pobyt bude uznaný napríklad z dôvodu štúdia, dlhodobého pracovného kontraktu alebo vstupu do manželského zväzku. Ani jedno z toho nespĺňajú na Slovensku žijúci maďarskí nacio-

nalistickí politici, takže ich pôsobenie v politike bude aj naďalej nelegálne. Je však naozaj zásadnou otázkou, dokedy im chce štát tolerovať ostentatívnu ignoranciu vlastných zákonov. A ako na takúto prax majú hľadieť ostatní občania štátu, čo zákony principiálne dodržiavajú?

■ PRÍLIŠNÁ OPATRNOSŤ

Novelu pripravovali na ministerstve vnútra spolu s rezortom diplomacie a tiež Radou Európy či Vysokým komisárom OBSE pre národnostné menšiny. V každom prípade by teda mala byť schválená všetkými medzinárodnými autoritatívnymi inštitúciami ešte predtým, ako sa dostane na pracovné stoly poslancom NR SR. A to by zas malo mať vplyv na ich stranický egocentrizmus a najmä už tradičné opatrnicstvo v tejto zásadnej otázke. Pochopiteľne stále zostáva možnosť, že tí občania SR, ktorí čestne nahlásili získanie cudzieho štátneho občianstva, budú po novelizácii zákona môcť požiadať o vrátenie toho nášho. Pravdepodobne sa to bude týkať väčšiny v úvode spomínanej pol stovky našich spoluobčanov, ktorí požiadali o pas Maďarska.

Je scientológia mocenské hnutie, náboženstvo, filozofia alebo veda?

Otázky treba vysloviť prv, než je neskoro

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: prezident.sk

Televízna stanica Doma iba dvanásť hodín pred inauguráciou nového slovenského prezidenta odvysielala nemeckú drámu Kým nás viera nerozdelí. Pod týmto príznačným názvom sa nachádzala ešte zaujímavejšia veta: Je scientológia veda alebo náboženstvo? Film pripomenul nedávnu prezidentskú kampaň, v ktorej padli podozrenia na vtedy kandidáta Andreja Kisku, že patrí do spoločnosti scientológov. Občania sa pýtali, čo to je? Náboženstvo, sekta?

Film je dramatickou ukážkou toho, ako scientológia zasiahla mladú rodinu a rozdelila ju. Fanatizmus panujúci v tejto societe je taký odstrašujúci, že prekonáva aj najhoršie predstavy o nacizme. Je šokujúcim svedectvom manipulácie s človekom, jeho intelektom. Metódy na dosiahnutie absolútnej poslušnosti jej členov sú v príkrom rozpore so základnými právami a slobodami ľudí. Dosiť sa verejnosť s podobnými uzavretými spoločnosťami oboznamovala iba prostredníctvom niektorých odhalených siek a zdalo sa, že sú už minulosťou. Film z nemeckého prostredia však ukázal, že nebezpečné spoločenstvá, z ktorých sa prakticky nedá odísť, pôsobia v civilizovanom svete aj naďalej.

Obrazovky všetkých vysielajú-

cich televízií v deň inaugurácie priam sršali nadšením z nového prezidenta. Iste, je dobré prinášať ľuďom nádej, že nový prezident je nestrannic-

REFLEXIA

ky, že je prvý slovenský prezident, ktorý nebol komunista. Je to pravda či ilúzia?

■ PREZIDENTOVI ĽUDIA

Kiska si vybral poradcov, ktorí sú jednoznačne pravicovo orientovaní. A ukázalo sa to už prvý deň počas jeho inaugurácie. Prečo si za svojho hosťa vybral predsedu práve tej organizácie politických väzňov komunistického režimu, ktorá sa v roku 1999 odtrhla od materskej organizácie a prešla pod kont-

rolu KDH? Tento politický subjekt vždy vytváral alternatívne organizácie, dokonca aj SIS. Takže je nemožné, aby mu unikla taká drobnosť, že na čele tejto organizácie stojí bývalý agent ŠtB. Ďalšie dve organizácie politických väzňov pôsobiace na Slovensku majú k dispozícii jeho zväzky a očakávajú, čo so svojou minulosťou urobí. Ibaže namiesto toho, aby si očistil meno, bojuje s cirkvou. Toto sú tí správni ľudia po boku nového prezidenta?

■ PRIVOLÁVANIE MORÁLKY

Mnohí diskutujúci na internetových portáloch liberálnych médií vyjadrovali nadšenie z nového prezidenta. V jeho prejave im nechýbala zmienka o kresťanských hodnotách či národných tradíciách. Na

prezidenta boli v uliciach Bratislavy zvedavé davy ľudí, ale neprišiel ho pozdraviť nijaký zahraničný štátnik.

Prezident Kiska sa vo svojom inauguračnom prejave dotkol základných problémov spoločnos-

ti – nedostatku morálky a slušnosti, napríklad aj schopnosti vzoprieť sa nespravodlivosti alebo nezákonnosti. Možno aj takej, akej sa dopustili niektorí prezidentskí kandidáti v kampani, vrátane samotného Kisku.

VŠIMLI SME SI

Ničím iným ako rituálnou samovraždou sa nedá nazývať to, čo sa deje vnútri niekdajšieho lídra pravice SDKÚ-DS. To, že strana nie je schopná komunikovať s programovo blízkymi politickými partnermi, odvolávajú sa na raz také, raz onaké princípy, je už v podstate iba tragikomická zápleтка.

Harakiri u frešovcov pokračuje

To, že ju opustili jej zakladatelia a ešte predtým dokonca aj jej vlastná predsedníčka vlády, je v politologických súvislostiach priam svetový unikát. Podpredsedovia sa vzdávajú svojich funkcií, neustále „sa hovori“ o potrebe výmeny predsedu, a ten nereaguje, ale o prípadnej výmene mlčí. Mimochodom, aj my v SNN sme poslali do centrály Pavla Freša (na požiadanie) zoznam otázok, na ktoré by sme radi mali odpovede, ale ani po mesiaci sme sa nedočkali nijakej odozvy. A zrejme sa ani nedočkáme. Tak môžeme iba zvonka sledovať zánik exlídra pravice na Slovensku a pozastavovať sa nad tým, akých chýb sa ešte môže dopustiť. Najnovšou z nich je „záhadné“ presunutie termínu mimoriadneho kongresu SDKÚ-DS z konca júna až na september. Tlačové agentúry priniesli zdôvodnenie Pavla Freša, že „vzhľadom na krátkosť času na dôkladnú prípravu Kongresu a začínajúce prázdninové obdobie“... zvoláva ... „kongres na 27. septembra v Senici“. Takže uprostred kampane pred komunálnymi voľbami, ktoré vrcholila na jeseň, budú delegáti diskutovať o vedení strany a najmä o tom, čo by bolo, keby bolo. Inými slovami – komunálne voľby môžu frešovci odpísať ešte pred kampanou a plánované peniaze za ne radšej poslať charite. Je tu však otázka – je to dobre alebo zle, že nám SDKÚ-DS pácha pred očami samovraždu?

Ján ČERNÝ

Gazprom uzavrel rekordný plynový kontrakt v Číne

Rusi nie sú závislí od exportu do Európy

Kým sa slovenskí politici nevedia zhodnúť na tom, do akej miery by nás mohlo prijatie prípadných významnejších celoeurópskych sankcií proti Rusku ekonomicky poškodiť, Moskva sa pripravila na horšie časy. Ruský plyn pôjde „na dračku“, aj keď Európa nad ním ohrne nos a za trest ho nekúpi ani kubík.

Kontrakt s čínskou štátnou spoločnosťou China National Petroleum Corporation má hodnotu takmer dvestoäťdesiatpäť miliárd eur. Mimochodom, v celej histórii ťažby a predaja plynu na svete nebol doteraz podpísaný finančne objemnejší kontrakt.

■ CENY VOPRED

Je prirodzené, že závislosť ruského vývozcu plynu Gazpromu do Európy od jeho odberateľov klesla prakticky na nulu. Dohoda je podpísaná na obdobie tridsať rokov a ročný objem ruského exportu plynu do Číny dosahuje tridsaťosem miliárd kubických metrov plynu. Celý obchod má ešte obrovské rezervy, pretože len v prípade Čínskej republiky ako prípadného jediného ázijského odberateľa ruského plynu ide iba o štvrtinu jej celkovej spotreby tejto suroviny. Pre vývoz plynu východným smerom postavia Rusko nový produktovod. Moskvu to bude stáť na investíciách asi tridsaťosem

miliárd eur a Čínu zrejme pätnásť miliárd eur. Prvé kubiky plynu by mali začať tiecť opačným smerom už v roku 2018.

Dohoda je veľkým ekonomickým víťazstvom Vladimíra Putina a aj preto sa v našich končinách o nej prakticky neinformuje. Aj keď – lepšie vyjednávací pozície o cenách do budúcnosti má práve Peking. Ten môže argumen-

ČO INÍ NEPIŠU

tovať tým, že keďže by sa mohol stať prípadným jediným odberateľom ruskej produkcie, ceny si môže diktovať. Gazprom zas dodržiaval svoju prax a ceny stanovil na dohodnuté množstvá bez ohľadu na to, či budú skutočne odobrané alebo nie. Zaujímavé je aj porovnanie cien, za ktoré Gazprom bude do Číny plyn vyvážať s tými, ktoré platí Európa. Čína žiada ich zníženie o desať percent v porovnaní so starým kontinentom, Gazprom ponúka rabat päť per-

cent. Bez zaujímavosti však nie je skutočnosť, že Čína bude odoberať plyn z východosibirských ťažobných polí Kovytky a Čajadin. Gazprom tvrdí, že sú to iné zdroje ako tie, z ktorých tlačí plyn do potrubí pre európskych odberateľov.

■ DESAŤROČIE PRÍPRAV

Celý kontrakt sa pripravoval takmer desať rokov, teda, a to znie upokojujúco, začal sa ešte v časoch, keď sa o konflikte medzi Ukrajinou/Európa a Ruskom ešte nedalo vôbec hovoriť. Mimochodom, akcie spoločnosti Gazprom po oznámení dosiahnutia obchodnej dohody stúpili o dve percentá, neskôr sa ustálili na zisku takmer jedného percenta. Aj takýto zisk však vytvára priestor pre ďalšiu zaujímavú úvahu. V prípade, ak by Gazprom znížil ceny pre európskych odberateľov a dokázal tak podporiť dopyt po plyne, absolútna výška jeho ziskov by sa pre objemový prírastok neznižila. A Moskva by získala významný politický bod na strane Európy v hre o Ukrajinu s protihráčom USA.

Ivan BROŽÍK
(Viac na strane 5)

Modrí a veľká Bratislava

Roman MICHELKO

Jedno slovenské príslovie hovorí, múdri sa učia na chybách druhých, hlúpi na vlastných a len tí najhlúpejší sú nepoučiteľní. Ak sa pozrieme, ako sa pravica v Bratislave chystá na komunálne voľby, niet pochýb, že patrí k tej tretej skupine nepoučiteľných. Diagnóza bratislavskej pravice je pritom už dlhé roky tá istá. Extrémne hypertrofované egá jej lídrov, povedomie o tom, že u Bratislavčanov majú víťazstvo tak či tak isté a množstvo a veľkosť ich škandálov na tom aj tak nič nezmení. Posmelení výsledkami regionálnych a čiastočne aj prezidentských a európskych volieb si myslia, že staré dobré časy sú späť a bratislavský volič znova stratí akúkoľvek súdnosť a akceptuje kohokoľvek z ich ponuky.

Inak povedané, zdá sa, že pravica postaví v komunálnych voľbách hneď troch kandidátov na primátora. SDKÚ, ktoré pokladá Bratislavu za svoju baštu, paradoxne nikdy primátora nemalo. Túto „anomáliu“ má napraviť jej kandidát Ivo Nesrovnal. KDH tiež dlho koketovalo s ideou postaviť vlastného kandidáta a skutočne sa zdá, že Dušan Pekár by sa do partie ostatných kádeháckych „správnych“ primátorov (Kresánek, Ďurkovič) dokonale hodil. Zhodnotiac svoj prínos pre Ružinov, kde vládne takmer štyri roky, ktorý sa rovná nula celá nula, nula periodických, pochopil, že by to bolo pre voličov predsa len veľké sústo. Každopádne, zásadnú principiálnosť KDH prejavilo v tom, že na primátora mieni podporiť kovaného liberála Mila-

na Kňažku. Tento takmer sedemdesiatročný kaviarenský typ je vhodný na všetko možné len nie na výkonnú funkciu v samospráve. Jeho exekutívne funkcie boli vždy pohromou pre úrad, ktorý viedol. Či už

KOMENTÁR

to bolo ministerstvo zahraničných vecí alebo kultúry či dokonca šéfovanie televízii JOJ – všade pôsobil len ako „strihač pások“ a oveľa skôr ako v úrade, ktorý viedol, by ste ho našli na tenise či golfe. Iste, jeho snaha kandidovať za prezidenta v tomto zmysle mala svoju logiku. Funkcia prezidenta v našom ústavnom systéme je skôr reprezentatívna a jeho pracovné nasadenie by teda možno aj celkom stačilo. Funkcia primátora je však

niečo úplne iné. Okrem množstva náročných exekutívnych povinností musí primátor niekedy dlho a ťažko vyjednávať so zastupiteľstvom, práčne a ťažko hľadať zhadu, odolávať rôznym ekonomickým a mocenským či stranickým tlakom, čo skutočne nie je nič pre pokročilého dôchodcu, ktorý navyše nikdy nebol zvyknutý pracovať dvanásť hodín denne. V prezidentských voľbách Kňažko v Bratislave (aj keď veľmi tesne) vyhral, čo jeho tím a asi aj jeho samého viedlo k mylnému presvedčeniu, že Bratislava je jeho. Viedie ich k tomu asi predpoklad, že Bratislavčania si nedokážu uvedomiť rozdiel medzi oboma funkciami a budú voliť čisto politicky, bez akýchkoľvek racionálnych argumentov.

No a posledný klinec do rakvy pravícových ambícií na ovládnutie Bratislavy zatkol Radoslav Procházka, keď vyhlásil, že aj jeho nová strana Sieť postaví v Bratislave svojho kandidáta. Takéto „laškovanie“ pravice by možno bolo ako-tak akceptovateľné, ak by voľba starostov a primátorov bola dvojkoľová – v prvom kole by sa

len konfrontovali egá kandidátov s tristnou realitou a až v druhom kole by naozaj išlo o to kto z koho.

Skutočnosť je však taká, že na zvolenie primátora stačí len relatívna väčšina hlasov. Ak si uvedomíme, že vyzývateľmi Ftáčnika budú hneď traja pravícovi kandidáti, zdá sa, že víťazstvo má takmer isté. Preto nemôžem povedať, že by ma taktika bratislavských pravícových centrál nejako vyrušovala. Z ponuky, ktorú dokážu vygenerovať, sotva vzíde lepší a kompetentnejší kandidát, než je súčasný primátor. K dokonalej spokojnosti so stratégiou pravice by mi stačilo, keby rovnakú „taktiku“, akú zvolili pri primátorovi, zvolili aj pri kandidátke do zastupiteľstva. Ak by v Bratislave do zastupiteľstva kandidovali hneď tri pravícové koalície, pri súčasnej podpore Smeru v Bratislave (vo voľbách do europarlamentu dostali devätnásť percent a sa stali víťazom volieb) by sme mali prvýkrát za dvadsaťštyri rokov šancu, že okrem slušného primátora bude mať Bratislava aj slušné a kompetentné zastupiteľstvo.

Cestovateľ za naše eurá

Dušan D. KERNÝ

Všetci majú plné hlavy dramatickej a krvavej krízy v Iraku a v Ukrajine, ale odchádzajúci predseda Európskej komisie sa vybral do Strednej Ázie. Na úvod ranných rozhlasových správ oznámili: na ceste po Strednej Ázii zavíta do Gruzínska. Hoci mnohí politici v rámci plánovania stratégie EÚ a NATO tvrdia, že Gruzínsko nepatrí do Európy, aj tak to nie je Ázia, ale južný Kaukaz, Gruzínsko je členom Východného partnerstva Európskej únie a má podporu Slovenska.

Gruzínsko je partnerom, aj keď nebolo prijaté do NATO o. i. postojom Slovenska, ktoré bolo v zhode s nemeckým. Slovensko teraz podporuje podpis asociačnej dohody s Gruzínskom. A to napriek tomu, že Gruzínsko nekontroluje dlhodobu veľkú

časť štátu – Južné Osetsko a Abcházsko. Za účasti ministra zahraničných vecí sa túto jar otvorilo aj priame diplomatické zastúpenie Slovenska. Gruzínci, ktorí stavajú na starobylosti svojej kultúry, by boli asi viac

POZNÁMKA

ako prevapení, keby ich niekto zahrňoval do Strednej Ázie. Mnoho ľudí vie veľmi dobre, aký rozdiel je medzi štátmi Strednej Ázie a Gruzínskom.

Otázka však je, čo všetko v tejto oblasti z druhej strany Ruska robí teraz Barroso, ktorý by si mal baliť kufre v Bruseli. Isteže, Únia a jej záujem o túto oblasť bude pretrvávajúca, otázka však je, čo tam chce predstaviteľ Únie v čase vrcholnej krízy v Ukrajine – krízy, ktorú aj podľa laikov, aj

podľa odborníkov a aj podľa značnej časti verejnosti spôsobil aj postoj Európskej únie. V Strednej Ázii ide v podstate o štáty, ktoré majú značné problémy s ľudskými právami, so slobodou tlače a prejavu, a o možnostiach opozície ani nehovoriac. Samozrejme majú značnú časť ruskojazyčného obyvateľstva a aj časť štátnych príjmov pochádza od vystaňovalcov, ktorí si zarábajú v Rusku.

Pokiaľ však ide o Gruzínsko, úniová i slovenská politika ho podporuje. Gruzínsko dnes zároveň kráča aj dlhou cestou normalizácie vzťahov s Ruskom. Prvou lastovičkou je po päťročnej blokáde obnovenie priamych letov Moskva – Tbilisi. Jeden významný slovenský profesor vydal z rukopisov svojho spisovateľského otca knihu o Gruzínsku pod ná-

zvom Keby bol na zemi raj. To preto, lebo Gruzínsko je turisticky, pamiatkami, morom, horami a napokon aj športovo, horolezecky, nehovoriac o vínach a chýrnej pohostinnosti príťažlivé.

Ale na to tam na prvej návšteve po desiatich rokoch v úrade odchádzajúci predseda Európskej komisie (EK) nemá čo chodiť! Isteže, prvá návšteva predsedu EK to je pre Tbilisi udalosť! Už tam nie je provokátor Saakašvili, ktorý inicioval krvavú vojnu proti Južnému Osetsku (2008), v ktorej zahynulo množstvo civilistov. Je tam už nová zostava. Máme nových partnerov. Prezidentom je Giorgi Margvelašvili, predsedom vlády Irakli Garibašvili, ten nedávno zbieral podporu v Berlíne. Predsedom parlamentu je David Usupašvili a ministerkou zahraničných vecí je v poradi už druhá žena Maja Pandžikidzeová. Je preto škoda, že tam bude práve ten predseda EK, ktorý nedokázal viesť Úniu v ťažkej a ešte neskončenej kríze, predseda tej komisie, ktorá na Ukrajine zbabrala, čo len mohla. Ako môže Gruzíncom poslúžiť účinným receptom?

AKO BOLO, ČO BOLO

Päťdesiate roky minulého storočia spájame so staliniským a s gottwaldovským terorom. V literatúre hovoríme o schematizme. Ideológovia určili tému a predznačili predstavu kladného hrdinu. V polovici päťdesiatych rokov sa rozpútala polemika okolo romárovej novely Alfonza Bednára Rozostavaný dom. Autorovi vyčítali, že nenaplnil predstavu románového budovania svetlých socialistických zajtrajškov. Vytvoril totiž postavy antihrdinov. Ešte aj postavy, ktoré by mohli nejakým spôsobom zodpovedať predstavám ideálov socialistického realizmu, majú pošramotenú minulosť, a ešte čosi, čo sa nenosilo a nenosí ani dnes – svedomie.

Postavy zo začiatkov budovania socializmu ťažila nielen súčasnosť, ale aj zážitky z povstania. Interpretácia SNP je v našej literatúre pomerne široká. Pohybuje sa od romantizujúco realistických predstáv v Jilemnického Kronike či v Móricaovej Explózií až po tra-

gický Hronského román Svet na trasovisku, ktorý u nás mohol vyjsť až po prevrate v roku 1989.

Alfonz Bednár išiel svojou cestou. Bol filmový scenáris-

O schematizme a neoschematizme

Peter VALO

ta. To sa odrážalo aj v jeho prózach. Vôbec ma neprekvapilo, že režisér Miloslav Luther siahol práve po motívoch z jeho diela. Lutherovi nešlo o plytkú glorifikáciu alebo zhadzovanie významu povstania ani o módné karikovanie gottwaldovského režimu. Film s názvom Krok do tmy hovorí o ľudských činoch, pokleskoch, pádoch a kompromisoch. O povstaleckej traume z minulosti sa dozvedáme z filmových návratov. Nie sú v nich romantické bojové scény, ale zrážky, prestrel-

ky, vraždy a popravy. Dej, ktorý sa odohráva v prvej polovici päťdesiatych rokov, dotvorili scenáristi smerom, ktorým si to, podľa nich, svojho času spisovateľ nemohol dovoliť. Pri-

skončí vo výťahovej šachte. Lekára zavrú. Môže si zachrániť kožu, keby podpísal spoluprácu s ŠTB, čo on odmietne. To však za neho urobí milujúca manželka Eva (Monika Haa-

sová). Ich vzťah sa aj tak rozpadá. Atmosféra filmu je dusná, nie je čas na uvoľnenie. Preludnený príbeh sa rozbieha ako ťažko naložený voz. Keď však preskočia iskry medzi minulosťou a prítomnosťou postáv a tie sa opäť zapletajú do ďalších kompromisov a pokleskov, všetko naberie grády a spád. Zlo zvíťazilo: Hrdinovia padli a prasa či manipulátor, ktorý sa pričínil o ich tragédiu, pochoduje ďalej. A na záver ešte môže povedať: „Sme predsa slušní ľudia.“

Manipulátori prežívajú. Manipulácia s ľudskými osudmi je Lutherovou pridanou hodnotou k Bednárovej novele. Film ostane v pamäti prepracovanou kamerou a slušnými hereckými výkonmi. Napriek výhradám kritiky film otcovia slovenskej kinematografie prihlásili do súťaže o Európsku filmovú cenu 2014. Ako dopadne, to sa uvidí. Európske kritériá bývajú zvláštne. Naposledy si z festivalu v Rotterdame odniesol jednu z hlavných cien film Mój pes Killer. (Udelili mu aj najvyššiu slovenskú cenu.) Nikomu neprekázalo, že je to skôr dokument ako hraný film, ani to, že príbeh nahradila tragická historka, oči diváka trápili zdĺhavé zábery a jeho uši útržkovité a neraz nezrozumiteľné dialógy. Žeby na počty stačilo poukázat' na antirómske náklady na Slovensko, aké u nás radi vyhľadávajú zahraničné médiá? Alebo sme sa ocitli v období neoschematizmu, keď opäť stačí téma a ideologicky správny uhol pohľadu? To však, chvala-bohu, neplatí o filme bratov Lutherovcov.

FEJTÓN

My skôr narodení sa pamätáme na filmy z čias totalít. V duchu dnes módných, ale falošných stereotypov by sa dalo tvrdiť, že vtedy u nás prevládali sovietske filmy. Napodiv nie – ak nešlo práve o Mesiac sovietskeho filmu pri výročí októbrovej revolúcie! Počas rokov súmraku totalitného režimu, v čase unaveného socializmu prevládali u nás snímky dvoch filmárskych veľmocí – Francúzska a Talianska.

Raz ozajstná – inokedy kečupová

Teraz v pluralite to všetko prevälcovala Amerika. Cez rôzne vojny valcuje zemeguľu americká zbrojárská loby, v čase mieru zasa nemenej agresívny americký filmársky priemysel. Raz strieka naozajstná krv, inokedy zasa kečupová. Pravda, Američania majú aj hodnotné filmy alebo aspoň pozoruhodné, lebo ich skvelí herci vedia aj z priemeru vyčariť divácky zážitok.

Dnešný monopol amerického filmu u nás má aj „pohľadujúci okolnosť“, nie je to téma iba na rozhorčenie. Je to vlastne aj na smiech, najmä ak zistíme, aké bizarné až trápne šablóny a mechanizmy používajú americkí filmári pri fabrikovaní svojho lepšie či horšie zvládnutého tovaru. Mnohé americké filmy sú bezduchými opakovačkami fint ošúchaných častým používaním. Každý náš divák môže byť spontánnym scenáristom: úspešne predvídať, čo sa o chvíľu stane na plátne či na obrazovke.

Hollywoodsky tovar prekypuje láskou. „Lúbim Ťa!“ – je fráza používaná namiesto pozdravu. Najčastejšie sa takto vyznáva láska cez telefón, pomedzi objednávky hamburgerov.

V amerických filmoch sú takmer všetci permanentne na úteku pred niekým či niečím. Jeden pred šerifom, druhý pred FBI, tretí pred CIA, štvrtý pred súdiacou sa manželkou (v USA sa vraj súdi každý s každým), piaty pred rozzúrenou milenkou... Ale všetci utekajú do Mexika! Ak uvidíte kohosi utekať do Švajčiarska, neseďte na americkom filme. Utekať sa patrí jedine do Mexika, čo vítajú najmä tvorcovia filmovej hudby. Len čo sa na obraze zjaví mexická hranica, nasadia mexické akordy.

Americký film sa hemží vrahmi a psychopatmi, sexuálnymi a sériovými vrahmi. Existuje teória, že sérioví vrahovia sú produktom nadmerného hltania televíznych seriálov. Prečo je tu nadúroda vrahov? Lebo tolki boli v detstve frustrovaní, zneužívaní rodičmi, vlastnými i adoptívnymi. Pravda, sama frustrácia by nestačila uviesť na plátno či obrazovku naplnené sekvencie zakrádajúceho sa vrahuňa k obeti, zvyčajne náhodnej. Kto sa stáva v amerických filmoch obeťou? Ten, kto nezamýka dvere bytu. Teda hocikto. Je preto zarážajúce, ako v USA, v tejto Riši zla a Eldoráde zločinu, ľudia nezamýkajú za sebou dvere. Keby zamýkali, bol by to koniec trilerov! Oproti tomu u nás, hoci sme chudobní a musíme na domové mreže dlho tvrdo pracovať, máme z bytov účinné festungy!

Nesmierne pôvabné sú postelne scény v týchto filmoch. Nemám na mysli sex. Filmový Američan nikdy nechodí do postele v pyžame. Hygienický zvyk spať v pyžame je tu zrejme prejavom slabosti. Filmový Američan chodí do postele rovno v topánkach. Rezultát? Do postele nahý, ale obutí! Možno sú ulice nášho transatlantického vzoru sterilne čisté, bez chrchlov a psích hovienok.

Z týchto amerických výdobytkov v liberálnych postelných scénach majú obrovskú radosť naši pubertiaci. Konečne ich otcovia i matky, tie staré, zadubené štruktúry, vidia, ako treba slobodne a svetovo vhpnúť do postele rovno v topánkach.

Milan KENDA

Eva LUPTÁKOVÁ, laureátka Ceny ministra kultúry za rok 2013 Kytica farieb a krásnych jubileí

Zhovárал sa Emil SEMANCO – Foto: archiv E. L.

„Myslím si, že tohtoroční laureáti v tejto zostave tvoria naozaj skvelú reprezentáciu slovenskej kultúry či generácie, svojim celoživotným dielom alebo vynikajúcimi výsledkami v minulom roku. Ukazujú na to, že slovenská kultúra je veľmi kvalitná a veľmi silná,“ povedal minister kultúry SR Marek Maďarič počas tohtoročného udeľovania Ceny ministra kultúry koncom mája tohto roku. Medzi ocenenými osobnosťami kultúry bola aj historička umenia a kurátorka PhDr. Eva LUPTÁKOVÁ, riaditeľka Oravskej galérie v Dolnom Kubíne, ktorá túto poctu získala za výnimočný prínos v oblasti výtvarného umenia a architektúry.

• **Tušim, ako zareagujete na nasledujúcu otázku – že to nie je len vaše vyznamenanie, ale ocenenie celého kolektívu Oravskej galérie, ktorú už roky vediete. Ale predsa len, pri všetkej skromnosti, tá v ministrovom gratulačnom prejave konštatovaná dramaturgická vynachádzavosť prezentácií galérie s medzinárodným presahom je z veľkej časti vaša zásluha. Spomeňte aspoň posledné expozície a výstavné perly, ktoré tak vynachádzavo spájate do príťažlivého návštevníckeho náhrdelníka.**

Pripravovať výstavné tituly v galérii, ktorá ochraňuje a stará sa o vyše osemtisíc štyristo výtvarných diel v ôsmich výtvarných disciplinách z obdobia od 15. do 20. storočia je veľká výzva. Nemôžeme si dovoliť prezentovať umenie, ktoré neznesie vysoké kvalitatívne kritériá, pretože stačí v našom prípade zbehnúť o poschodie nižšie do stálych expozícií a porovnanie je nekompromisné. Usilujeme sa predstavovať najmä slovenské

výtvarné umenie, ťažiskovo orientované na druhú polovicu 20. storočia, na umelcov stredného prúdu a nezabúdame ani na mladú generáciu. Ale neobchádzame ani zahraničné umenie – české, poľské a maďarské. V nedávnej minulosti sme predstavili zo zbierok Oravskej galérie výberovú maliarsku kolekciu v Sliezskom múzeu v Katoviciach. Divácky príťažlivé sú už tradične výstavy umeleckých sklárskych výtvarníkov, najmä Pavla Macha a Patrika Illu. Parametre našich výstavných siení sú veľmi dobre využiteľné pre mladé umenie. Povestný 4. ateliér profesora Ivana Csudaia sa predstavil kolektívne, ale prietor dostali aj mladí maliari v sólovej prezentácii. Dobré a s citom nainštalované výstavy sú naozaj návštevníckym zážitkom. Takými boli aj výstavy profesora Rudolfa Filu, Laca Terena, Táne Hojčovej, Milana Lukáča, Viktora Hulika, Juraja Čuteka, Jiřího Načeradského, Jany Hojstričovej... Výstava šperkárov, manželov Jany a Petra Machatovcov rezonovala ešte dlho po skončení. Výpočet mien by bol dlhý, pre nás je však dôležité poznanie, že návštevnosť Oravskej galérie je pozitívnym signálom, že sme vybrali dobre a návštevníci sa vracajú. Do roka pripravíme v Župnom dome minimálne desať krátkodobých výstav v dvoch výstavných priestoroch.

• **V kyticí farieb, krásnych jubileí a aj gratulácií zaiste nemôže chýbať Slanický ostrov umenia, kde sa začala ďalšia výstavná sezóna. Od roku 1971 tamjšie zbierky ľudového umenia Oravy navštívilo 1,5 milióna návštevníkov. Čo robíte pre to, aby ich na tento unikátny „ostrov umenia, pokoja a meditácie“ prišlo ešte raz toľko?**

Slanickému ostrovu vravia aj oravský Stonehenge. Je to veľmi náročná expozícia, kde prezentujeme tradičnú oravskú ľudovú plástiku, maľbu a kamenársku tvorbu 18. a 19. storočia. Je sezónna a dopraviť sa sem dá len loďou, ktorú prevádzkujeme. Celú sezónu od 15. mája do 15. septembra musí byť ten kus pevniny, ktorá s barokovo-klasticistickým Kostolom Povšenia Svätého Kríža je jedinou pripomienkou na päť v roku 1953 zatopených obcí uprostred Oravskej priehrady (Oravského mora), upravený, opravený, čistý a vykosyený. Od roku 1973 je to aj prírodná pamiatka a jedno z najkrajších miest na Slovensku. Všetko, čo pôsobí tak jednoducho a samozrejme, je v skutočnosti niekoľkomesačné vysoké pracovné nasadenie. Aj v tejto vysunutej expozícii platiť zásada, ktorú v Oravskej galérii preferujeme – poskytovať kvalitné služby, byť dôveryhodní a prezentovať naše kultúrne dedičstvo citlivo a vhodným spôsobom.

• **A ďalší kvietok vo vienu je storočnica Márie Medveckej**

Slanický ostrov umenia – Oravský Stonehenge.

Prezident Gašparovič – pravý vlastenec!

Drahošlav MACHALA

Slovenský svet musí zobrať na vedomie vážny fakt, že 15. júna 2014 doslúžil v prezidentском úrade docent JUDr. Ivan Gašparovič. Každý, kto rozmýšľa vlastnou hlavou, vie, čo pre moderné dejiny samostatného Slovenska znamenal. Bol to muž, ktorý spoločne s vtedajším premiérom JUDr. Vladimírom Mečiarom založil nezávislý slovenský štát. Mal v tejto koncepcijnej otázke jasno od roku 1990. A práve úsilie týchto dvoch mužov za výraznej podpory slovenskej národnej inteligencie napokon priviedlo Slovenskú republiku na prah vlastnej nezávislosti 1. januára 1993. Pre slovenských spisovateľov, a osobitne pre členov Matice slovenskej mal vždy otvorenú náruč.

Pamätám si, ako sme vtedy ešte predsedovi slovenského parlamentu my traja – Roman Kaliský, Gustáv Valach a ja – prišli do Slovenskej národnej rady Pápežskú konštitúciu pápeža Pavla IV., ktorý 30. decembra 1977 týmto významným štátnickým skutkom vytvoril Slovenskú cirkevnú provinciu. To bol aj veľký predpoklad na to, aby Slovensko získalo svoju nezávislosť.

Spomínam si, ako obaja – Ivan Gašparovič s Vladimírom Mečiarom – dvíhali nad hlavy v koži zaviazané znenie Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky zo 17. júla 1992. Na budove NR SR na Župnom námestí je o tom akte aj o prijatí Ústavy SR z 1. septembra 1992 nádherná pamätná tabuľa. Mám v pamäti uložený pekný obrázok, ako dvaja slovenskí bardi, spisovatelia Vladimír Mináč a Roman Kaliský vyšli 17. 7. 1992 na balkón na

O ČOM JE REČ

Župnom námestí a krátko po odhlasovaní Deklarácie o zvrchovanosti o 13.38 hodine pozdravovali nadšený dav slovenských vlastencov zhromaždených na Župnom námestí. Mal som viacero milých príležitostí cestovať ako novinár s Ivanom Gašparovičom. Hlboko sa mi do pamäti vrylo, ako sme v Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska rokovali s velením britskej armády a RAF o tom, aby sme mohli na Slovensko na cintorín v Slávičom údolí preniesť telesné pozostatky slovenského letca, generála Otta Smika, kto-

rého zostrelili nad holandským mestom Zwolle 28. novembra 1944. Podarila sa mi táto misia a v máji 1994 sme telesné pozostatky nášho slovenského hrdinu uložili do slovenskej zeme. Spomínam si na rokovanie predsedu parlamentu Ivana Gašparoviča s holandskou kráľovnou v Haagu, na ktorom som bol prítomný, na jeho cestu do Izraela a na výstup na posvätný vrch Massada i na návštevu Chrámu Narodenia Pána, v ktorom je miesto narodenia Ježiša v Betleheme. Vtedy Ivan Gašparovič urobil nádherné gesto, keď betlehenskému kňazovi pripol na jeho habit slovenský štátny znak s dvojkrížom a kňaz tento symbol pred nami pobzkal, lebo znamenie dvojkríža malo pre neho vysokú kresťanskú hodnotu aj symboliku.

Prezident Ivan Gašparovič dôstojne a s veľkou eleganciou vykonával desať rokov svoj úrad a získal si vo svete veľa priateľov a aj priateľov pre Slovensko. Osobitne vďačný som mu za to, že spoločne s predsedom parlamentu SR Pavlom Paškom a premiérom Robertom Ficom podporili myšlienku na osadenie sochy kráľa starých Slovákov Svätopluka na nádvorí Bratislavského hradu. Znamenalo to, že Bratislavský hrad sa stal novým symbolom slovenskej štátnosti, keď sa popri cyrilo-metodskej národotvornej a duchovnej tradícii zdôraznila aj svätoplukovská štátnotvorná tradícia.

a tridsiata piata sezóna v jej galérii v Tvrdošine. Zás tam vidno veľký diel vašej erudície a pričinnosti, ale môžeme zostať aj v rovne akademických konštatovaní – čím novým osloví jej stála expozícia návštevníkov?

Významné jubileum tejto umelkyne sa stalo primárnym podnetom na vydanie rozsiahleho obrazového sprievodcu po expozícii Galérie Márie Medveckej, ktorá je organizačne začlenená tiež medzi vysunuté expozície Oravskej galérie. Dohromady deväť stálych expozícií, lokalizovaných v Župnom dome v Dolnom Kubíne, Tvrdošine a Slanickom ostrove umenia na Oravskej priehrade vytvára ucelebný obraz o výtvarnom umení tohto rázovitého regiónu a prispieva k poznaniu výtvarného umenia na Slovensku od stredoveku až po súčasnosť. Ich konštantnou súčasťou je už tridsaťpäť rokov expozícia venovaná dielu Márie Medveckej, ktorá sa natrvalo zapísala do dejín slovenského výtvarného umenia 20. storočia nielen ako predstaviteľka realistickej maľby, ale najmä ako vnímavá pozorovateľka oravských ľudí, odpradáva pripútaných k zemi životelke. Spomínaná publikácia vychádza pri príležitosti stého výročia narodenia Márie Medveckej so zámerom zachovať a predstaviť dielo a previesť návštevníka expozíciou, v ktorej možno opakovane objavovať zakódované inotaje krajiny a ľudí. Návštevník nájde v galérii aj množstvo upomienkových predmetov, akými sú záložky do kníh alebo magnetky s reprodukciami diel Márie Medveckej.

Toto je úloha modernej slovenskej politiky ukotvovať a rozvíjať budovanie svätoplukovskej štátnotvornej tradície. Aj preto sa Matica slovenská podujala na to, aby rok 2014, tisícstodvadsať rokov od smrti kráľa Svätopluka (894), vyhlásila za Rok kráľa Svätopluka a Andreja Hlinku.

Post prezidenta si ešte len buduje svoj kredit v moderných dejinách Slovenska. A každý, kto má ohotu byť objektívny, vie, že JUDr. Ivan Gašparovič bol dobrým prezidentom. Na rozlúčke na začiatku júna 2014 mu toto hodnotenie vyslovilo vyše sedemdesiat pozvaných slovenských intelektuálov, spisovateľov, výtvarníkov, umelcov, ale aj vedcov a manažérov, medzi nimi Július Binder, Ivan Hudec, Ondrej Zimka, Tibor Mikuš, Juraj Blanár, Jaroslav Baška, ale aj profesor Matúš Kučera či primátor Handlovej Jozef Podoba a primátor Tvrdošina Ivan Šaško. Ivan Gašparovič bol pri všetkých historických skutkoch, keď sa moderné Slovensko zapisovalo do európskych dejín. Patrí mu za to naša vďaka. Správal sa vždy ako pravý slovenský vlastenec!

Predseda Správnej rady ÚPN O. Krajňák reaguje na príspevok v SNN Ad: Svojevôľa a rozvrat č. 15 – 16/2014

Spracoval: (se)

Slovenské národné noviny v rubrike Poznámka pod názvom Svojevôľa a rozvrat uverejnili názor spolupracovníčky novín Evy Zelenayovej na dianie v Ústave pamäti národa, odkedy je na jeho čele Ondrej Krajňák. Autorka poukázala na personálne zemetrasenie v ústave, prepúšťanie historikov, neznalosť rokovacieho poriadku zo strany vedenia. Vychádzala zo stanoviska Správnej rady ÚPN, podľa ktorej bolo aj odvolanie dvoch sekčných riaditeľov nelegálne. Šéf ÚPN O. Krajňák zareagoval:

„Ako predseda Správnej rady Ústavu pamäti národa so znepokojením sledujem vývoj situácie spojenej s ústavom, ktorú svojim ko-

vané vyhlásenia sledujú vyvolanie tlaku na moju osobu, aby som ako predseda Správnej rady ústavu akceptoval personálne obsade-

aj samotné fungovanie a existenciu ústavu a vnášajú napätie a neistotu aj medzi jeho zamestnancov. Neštandardný spôsob komunikácie

naním spôsobili niektorí členovia Správnej a Dozornej rady ústavu. Je poľutovaniahodné, že oba orgány, ktoré by mali spolupracovať a byť nápomocné pri naplnení vízie predsedu Správnej rady ústavu, aj po roku od môjho nástupu ignorujú akékoľvek moje návrhy na odstránenie nedostatkov, ktoré som v ústave zdedil po predchádzajúcom vedení. Paradoxne na strane druhej ma obviňujú z porušovania zákonov. Ich medializo-

vané funkcie a metódy práce bývalého vedenia a vzdal sa realizácie akýchkoľvek, aj keď nevyhnutných a potrebných zmien v týchto oblastiach.

■ OHROZENIE ÚSTAVU

Kroky, ktorými sa členovia Správnej rady ÚPN pokúšajú ovládnuť riadenie ústavu a ponechať si kompetencie, ktoré im zo zákona neprináležia, sú nielen bezprecedentné a nelegitímne, ale ohrozujú

členov Správnej rady ÚPN vyvoláva aj pochybnosti o jeho inštitucionálnej zmysluplnosti. Napriek tomu sa nevzdávam svojej vízie a naďalej mám záujem ju realizovať tak, ako som to prezentoval počas voľby v Národnej rade Slovenskej republiky. Správnej rade ústavu som navrhol takú zmenu stanov, ktorých ustanovenia nebudú v rozpore so zákonom o Pamäti národa, Zákonníkom práce ani s Občianskym zákonníkom a ktoré štatutáromi kom-

petencie prinavrátia tak, aby mohol riadiť ústav a niešť zodpovednosť.

■ EFEKTÍVNE A NESTRANNE

Ako predseda Správnej rady ústavu som vždy postupoval v súlade s ústavou a so zákonmi. Vyvíjam maximálne úsilie na to, aby ústav efektívne a nestranné plnil svoje poslanie v záujme zachovania pamäti národa v prospech celej spoločnosti, a nie podľa predstáv a záujmov konkrétnych osôb či politických a záujmových skupín. Mojm nástupom do funkcie nedošlo k personálnemu zemetraseniu. Dvaja historici ukončili pracovný pomer na vlastnú žiadosť a zamestnanie sa môjho predchodcu v ÚPN v čase a spôsobom, keď bol zároveň vo funkcii štatutára, na základe právnej analýzy nemohlo byť považované za legitímne a prestala sa mu tak prideľovať práca a vyplácať mzda. Spomínaní riaditelia sekcií boli odvolaní v súlade so Zákonníkom práce, pričom jeden z nich ho akceptoval a prijal ponúknuté iné pracovné zaradenie na tej istej sekcii, druhému vzhľadom na to, že ponuku neprijal v súlade so Zákonníkom práce, bola daná výpoveď z pracovného pomeru.

Napriek negatívnym postojom a osobným invektívam členov Správnej rady voči mojej osobe som pripravený naďalej odolávať akýmkoľvek tlakom záujmových skupín, pre ktorých je ÚPN zjavne len prostriedkom na uspokojovanie osobných záujmov. Preto sa na záver pýtam: „Komu má osoziť predseda SpR ÚPN bez riadnych zákonných kompetencií? Koho záujmy zastupujú niektorí členovia Správnej rady ústavu, keď sa v roku 2012 do ÚPN nehanbili prijať bývalého zamestnanca Ústavu marxizmu-leninizmu? O aký rozvrat teda ide v ÚPN a pod koho vedením? Komu to celé má poslúžiť?“

Medzitulky redakcia

Plynový gigant Gazprom sa o svoje pozície na svetových trhoch neobáva Bridlicová revolúcia je v nedohľadne

Ivan LUŽÁK – Foto: internet

Americký prezident B. Obama nedávno oznámil, že zámerom USA je vytesniť Rusko z európskeho trhu s plynom. Na tento cieľ začali v Spojených štátoch amerických s výstavbou terminálov na skvapalnený zemný plyn, ktorý sa dá prepravovať tankermi. Veľkou nádejou boli ložiská bridlicového plynu na viacerých miestach vo svete. Lenže „bridlicová revolúcia“ sa nekoná. Výsledok je taký, že ruský Gazprom nemá najmenší dôvod obávať sa straty svojich pozícií v Európe.

ČO PÍŠU INÍ

Keby USA skutočne chceli exportovať zemný plyn, museli by najprv pokryť vlastnú spotrebu. V minulom roku predstavovala ťažba prírodného plynu v USA 688 miliárd kubických metrov a jeho spotreba bola 737 miliárd kubických metrov. Schodok krajina pokrýva najmä importom z Kanady. USA naozaj zvyšujú ťažbu plynu, lenže kým v roku 2007 – 2012 vzrástla o tridsaťsedem percent, v minulom roku iba o jedno percento. Časy rapidného rastu ťažby plynu sa aj v USA skončili: zásoby sú rozptýlené na veľkej ploche, ťažba je náročná (treba vrtať desaťtisíce vrtov) a ložiská sa rýchle vyčerpávajú. Reálne sa dosiaľ darí vyťažiť iba dve až tri percentá paliva, ktoré sa nachádza v hĺbkách. Najvýhodnejšie ložiská sú už vyťažené a ťažba ostatných je strastovú. V minulom roku zaznamenali americké ropno-plynové spoločnosti v ťažbe bridlicového plynu pokles o 15 miliárd USD.

■ POROVNANIE ZÁSOB

Podľa štátnej energetickej agentúry USA dnes disponujú vyťažiteľnými zásobami plynu v objeme 8,7 trilióna kubických metrov. To je štyrikrát menej, ako sú zásoby Ruska. Pri súčasnom tempe ťažby bude stačiť tento plyn samotnej Amerike iba na dvanásť a pol roka. Ako sa potom môže podeliť s Európou? Prvý z budova-

ných terminálov môže odovzdať do prevádzky koncom budúceho roka, ostatných šesť v rokoch 2017 – 2020. Dokopy sú projektované na spracovanie a prepravu 105 miliárd kubických metrov plynu. Celosvetová spotreba plynu v minulom roku bola 3 400 miliárd kubických metrov, z toho v EÚ 541 miliárd kubických metrov. Gazprom bol a zostane na európskom trhu hlavným dodávateľom: jeho podiel je tridsaťpercentný (163 miliárd kubických metrov). V najbližších siedmich rokoch sa USA nijako nepodarí odtiaľto vytlačiť Rusko.

Do úvahy treba zobrať i ďalšie okolnosti. Spotreba plynu v Európe stále rastie, no jeho ťažba v Nórsku, vo Veľkej Británii a v Holandsku už klesá. O desať rokov bude Európa potrebovať ročne dovážať o 40 – 50 miliárd kubických metrov plynu viac ako teraz. Veľký rozruch vyvolali informácie o „gigantických“ zásobách plynu v Poľsku. Americkí geológovia tvrdili, že Poľsku budú stačiť na tristo rokov. Ale z päťdesiatich prieskumných vrtov iba jeden vykázal výdatnosť (i to nízku). Nádej litovských politi-

kov, že vykopú doma plynovú fontánu, sa premenila na kuriozitu: pôvodne predpovedala Litve americká energetická agentúra EIA 120 miliárd kubických metrov vyťažiteľných zásob, lenže po niekoľkých rokoch dospela k záveru, že v skutočnosti tam nie je nijaký plyn.

■ EKOLOGICKÉ ZRETELE

Netreba pritom zabúdať, že Európania sa veľmi citlivo stavajú k ekologickým problémom. Ťažba bridlicového plynu predstavuje skutočnú ekologickú záťaž, ktorá mení všetko okolo seba na mŕtvu pustatinu. Ďalším nebezpečenstvom pri tejto ťažbe je samotná technológia, a to mnohonásobné použitie vysokotlakového hydraulického rozrušenia pôdnej vrstvy. Spoľahlivo je zistené, že tieto procesy vyvolávajú technogénne zemetrasenia. Neveľké podzemné otrasy s magnitúdou 2 – 4 bally doteraz nespôsobili vážnejšie škody, ale zahrávať sa s geotektonikou je nebezpečné. Preto je hydrodeštrukcia zemskej vrstvy už zákonom zakázaná vo Francúzsku, v Nemecku, Rumunsku a Bulharsku, ako aj v amerických štátoch Arkansas, New York a Kalifornia. Celkový výsledok pre Gazprom je taký, že niet najmenšieho dôvodu obávať sa prebytku plynu na európskom trhu. A napokon aj samotný európsky trh postupne stráca pre Gazprom svoj význam. Ťažisko spotreby ropy a plynu sa prudko premiestňuje do juhovýchodnej Ázie. Tento husto obývaný región sa búrlivo rozvíja, spotreba plynu tu rastie ročne o tri až štyri percentá a ceny sú už o 100 USD vyššie ako európske. Dokonca i keď americké terminály skvapalneného plynu budú v prevádzke, vôbec nie je isté, či plyn z USA pôjde do Európy, a nie do Ázie. Politici žijú ideami, no obchod sa riadi iba ziskom.

Podľa časopisu Argumenty a fakty (č. 17)

POZNÁMKA

Jakov Kedmi sa narodil v roku 1947 v Moskve ako Jakov J. Kazakov. V roku 1969 emigroval do Izraela, kde vyštudoval univerzitu v Tel-Avive a ešte špecializované zariadenie národnej bezpečnosti. V rovnakej tankovej posádke s budúcim premiérom E. Barakom sa zúčastnil na vojne Súdneho dňa v roku 1973. O päť rokov neskôr ho zaradili do tajnej služby Nativ a v rokoch 1992 – 1997 bol jej riaditeľom. Teraz je na dôchodku. Izraelskej televízii Iton-TV poskytol rozhovor o situácii v Ukrajine, z ktorého publikujeme.

Pohľad z Izraela

„V Ukrajine prišla k moci politická skupina, ktorá je omnoho extrémnejšie naložená proti Rusku, ako to bolo za Tymošenkovej a Janukoviča. Pri analýze tejto skupiny v Moskve pochopili, že jedným z jej cieľov je nielen vstúpiť do EÚ, ale aj do NATO. To je smrteľné nebezpečenstvo pre Rusko, pretože vojenské základne NATO na území Ukrajiny menia na hromadu kovu celý systém protiraketovej obrany celého Ruska a dokonca vlastné rakety stredného doletu znamenajú hrozbu pre všetky životne dôležité centrá Ruska. Preto Rusko prijalo riešenie nedopustiť vstup Ukrajiny do NATO, a teda nedopustiť ani jej vstup do EÚ. To znamená vrátiť Ukrajinu takú vládu, ktorá nikdy nespraví krok ohrozujúci bezpečnosť Ruska. A zmena moci v Ukrajine sa má vykonať pomocou samotných občanov Ukrajiny. Áno, Rusko bude pomáhať ukrajinským obyvateľom v južných a vo východných rajónoch formovať svoju politickú a vojenskú silu, aby bolo možné odstrániť tú moc v Kyjeve, ktorá podľa ruského ponímania je nelegitímna. Jediné, čo môžu ruské vojská obsadiť, a je to logické, sú v prvom rade atómové elektrárne – aby zabránili diverzii. Ak sa podarí vymeniť súčasnú moc v Kyjeve mierovou cestou, tak niet nijakých problémov. Ak nie – potom to treba dosiahnuť silou, ale silou občanov Ukrajiny, a nie ruskej armády. Ukrajinskej armády niet, už dávno je rozložená...“

J. Kedmi ďalej pripomína: „Takmer pred šesťdesiatimi rokmi prezident štátu, ktorý sa nazýva najdemokratickejšim, postavil svet na prah svetovej vojny iba preto, že sa objavili sovietske rakety na Kube. Podobne sa dnes stará vedenie ruského štátu o bezpečnosť svojej krajiny. Ďalej je možné porovnanie s tým, čo sa deje v našej oblasti. Ako by sme reagovali, keby Al-Kaida alebo Irán, uzavrel zákonnú dohodu s Jordánskom, rozmiestnil systém protivzdušnej obrany na báze nových rakiet a systém rakiet Zem-Zem v Jordánsku? Izrael by reagoval obrátením sa na OSN alebo na Spoločnosť ozelenenia prírody? Keďže v danom prípade ide o životne dôležitý problém pre Rusko, Rusko sa nezastaví pred ničím a nepomôže nijaké sankcie. A navyše, Rusko sa sotva dá navhorovať na nejaké dohovory so Západom, pretože ako ukázal dohovor o rozpustení Varšavskej zmluvy, ktorý sa pokúsil uzavrieť Gorbačov, ako aj dohoda o Líbyi i posledná dohoda s Janukovičom, existovali dvadsať minút alebo pol hodiny.“

Preklad Ivan LUŽÁK
Prameň: Rossijskaja gazeta
10/2014

POZNÁMKA

Daktoré veci je dobré z času na čas si pripomenúť. Nedávno ČT uviedla reprízu Manéže Bolka Polívku ešte z čias prezidentovania Václava Klause, ktorý – ako v relácii zaznelo – spolu s Vladimírom Mečiarom „amputoval z Československa Slovensko“. Akoby Slovensko bolo orgánom výlučne stvoreným a uspôsobeným na podporu českého štátu.

Drasticky či pokojne

Tak nás Česi chápali a možno daktori aj chápu dodnes, že sme nikdy neboli autarkickí, stvorení na samostatnú existenciu. Blíži sa 17. júl, keď sme po prvý raz ohlásili cieľ žiť v samostatnom štáte a odmietli rozširovať rady iného národa, ktorý chcel byť po druhej svetovej vojne početnejší a pred ňou prevýšiť počet prvorepublikových občanov nemeckej národnosti, a to obyvateľstvom z „nehistorickej zeme“. Preto tá téza o jednotnej československej reči.

Relácie verejnoprávnej STV Pod lampou či Večera s HVRN potvrdzujú nostalgiu za „veľkým československým národom“, ktorému sa darilo prisúdiť Slovensku aj po prijatí federácie iba podradnú úlohu. Keď Slováci verejne vyšli s požiadavkou samostatnosti, veľký kozmopolita Václav Havel to nijako nečakal a vyhlásil, že vyskočili „spoza bučka“. Neveril v silu našej idey. Uveril, až keď ho nová situácia prinútila abdikovať z prezidentského postu. Za Slovákov pokladal iba čechoslovakistov žijúcich na Slovensku. Všetci ostatní podľa neho tvorili masu bez idey. Tak hlboko Slovákov podceňoval. Ale bola to práve česká politika trvajúca tri štvrté storočia, ktorá naplnila naše historické skúsenosti natoľko presvedčujúco, že každá iná cesta než suverenita sa začala rovnať národnej skaze. Rozdelenie Česko-Slovenska Havel právom počítal ako neúspech nielen svoj, ale aj všetkých Čechov. Slovákov pokladal za paleonacionalistov. „Pri vyslovení názvu ‚Česko‘ po mne lezu slimáci,“ povedal vtedy Havel a pomstil sa nám tzv. konverziou, čo bol cudzí názov pre zrušenie zbrojného priemyslu na Slovensku. Havla, ktorý žil v zajatí svojich absurdít, 17. júl 1992 položil na lopatky. Prijatie Deklarácie o Zvrchovanosti SR bol významný krok k naplneniu sebaurčenia slovenského národa. Naš národ sa vymanil zo zovretia iným národom pokojnou cestou. Ako drasticky ju vnímajú iba tí, čo sa nad nás nadradujú.

Peter JANOŠÍK

Karikatúra: Andrej MIŠANEK

SLOVÁCI,
PROMIŇTE
NÁM
HAVLOVOU
HUMANNOST
ČESKÍ BRATŘI

Juraj BLANÁR: Pomáhame slabším a pomocnú ruku podávame všetkým Vlastenectvo prekoná hranice a pretrvá

Juraj BLANÁR je županom Žilinského samosprávneho kraja už tretie volebné obdobie. Za ten čas sa v meste aj v regióne Žiliny, Kysúc, Turca, Oravy a Liptova veľa zmenilo na lepšie. Mohli by sme vymenovávať desiatky pozitív, ktoré vplyvajú na každodenný život obyvateľov kraja, hovoriť o zmenách v infraštruktúre, službách, kultúrnej ponuke aj cestovnom ruchu. Ale najpopulárnejší na to je samotný župan, ktorý si veľmi váži priazeň ľudí, čo mu už v treťom plebiscite vyjadrili svoju dôveru.

Maroš SMOLEC – Foto: Žilinský samosprávny kraj

• **Pôsobenie v takejto pozícii je najmä službou verejnosti. Ako by ste ju v krátkosti charakterizovali a vyzdvihli najzreteľnejšie výsledky?**

Každá jedna kompetencia krajskej samosprávy ovplyvňuje každodenný život, aj keď si to na prvý pohľad neuvedomujeme. Od stredných škôl, cez domovy sociálnych služieb a nemocnice až po správu a údržbu ciest druhej a tretej triedy. A to nehovorím o kultúre a cestovnom ruchu, ktorým sa práve, ako ste to uviedli, v našom kraji darí. Zachránili sme mnohé pamiatky, napríklad renesančný Sobášny palác v Bytči, rozšírili sme kultúrnu ponuku, pod hradom Strečno vyrástla úplne nová stredoveká dedina, moderné informačné centrum pod Oravským hradom, vyznačili sme aj stovky turistických chodníkov a cyklotrás. Tiež sociálne zľavy, ktoré Žilinský samosprávny kraj financuje, považujem za svoju životnú filozofiu. Držím sa hesla: Pomáhať slabším a podávať pomocnú ruku všetkým, ktorí si to zaslúžia. Za strategické rozhodnutie považujem záchranu štyroch župných nemocníc, ktoré nielenže fungujú, ale aj sa rozširujú a ďalej skvalitňujú svoje služby v Čadci, Dolnom Kubíne, Trstenej a Liptovskom Mikuláši. Som hrdý nato, že som zastavil pripravovanú nevýhodnú privatizáciu závodov, ktoré sme spojili do Správy ciest ŽSK, aby sa v lete i zime starala o cesty. Verím, že to cítia nielen motoristi. A mohol by som pokračovať ďalej pozitívnymi zmenami v sociálnej oblasti alebo školstve.

• **Pôsobíte aj ako poslanec v Národnej rade Slovenskej republiky. Nie je problém zastávať takéto dve významné pozície – poslanec a župan? Dá sa to sklbiť? Ako by ste zahriakli tých – akým argumentom by ste presvedčili takých, čo sú proti kumulovaniu funkcií?**

Podobné otázky som dostával v minulosti od ľudí, s ktorými sa stretávam počas rôznych podujatí v mestách a obciach nášho kraja. A ja som im bol vďačný za takéto otázky, pretože som im aspoň mohol vysvetliť význam mať svojho zástupcu v parlamente. A vo mne majú obyvatelia nášho kraja svojho zástupcu, ktorý nehlasuje len za celoslovenské témy, ale prenáša do parlamentu aj regionálne a krajské problémy. Ako naposledy pri riešení zázaku tranzitu ťažkej nákladnej dopravy zo zahraničia, ktorá začala obchádzať mýto a doslova ohrozovala životy i majetky ľudí pri cestách. Popri pôsobení v parlamente využívam voľný čas v Bratislave na rokovania, na ktoré by som tak či tak musel ísť. Problémy nášho kraja prednášam ministrom a spolu s nimi hľadáme riešenia. Určite každého z nás trápia poplatky u lekárov, a preto som ministerke zdravotníctva jasne deklaroval svoje skúsenosti i názory odborníkov o chorom systéme. Oceňujem, že sa veci pohli lepším smerom a ministerstvo zdravotníctva pripravuje zmeny. Politika v parlamente totiž nemôže byť len o Bratislave, ale o všetkých regiónoch Slovenska.

• **Obyvatelia Žilinského kraja vždy vo voľbách prejavovali svoju nepochybnú národnú orientáciu. Čím to je, že Žilinčania sú možno väčší vlastenci ako napríklad Bratislavčania?**

Spomínam si, ako som pred ôsmimi rokmi vydal pokyn na osadenie veľkých slovenských vlajok na našich hradoch – Oravský, Likavský, Budatínsky i hrad Strečno sa hrdó hlá-

sia k nášmu národnému symbolu. Nikomu v našom kraji to neprišlo čudné či zvláštne. Slovenské vlajky úplne prirodzene zapadli do vzhľadu týchto pamiatok. Až reakcia jednej zahraničnej redaktorky ma prekvapila, keď sa nástojčivo dožadovala odpovede na otázku, že dokedy tam budú takto viať nad hradmi. Len som sa pousmial, že navždy. A takto vnímam to naše prirodzené vlastenectvo, ktoré vyláda všetky hranice, obmedzenia a pretrvá aj napriek geopolitickým tlakom. Nevie, či sú Žilinčania väčší vlastenci, ale je isté, že naše tradície považujem za stále živé a trvajúce – pridte sa o nich presvedčiť v lete na Jánošíkove dni v Terchovej – a že sa u nás nenosiť ten bratislavský kozmopolitizmus, ktorý pramení ešte z čias rakúsko-uhorskej monarchie.

• **Považujete sa vy osobne za vlastenca alebo patriota? Nie je to v rozpore s politickou ideológiou sociálnej demokracie, ktorá aj v európskych štruktúrach skôr predzaduje práve kozmopolitizmus, globalizáciu...**

Strana SMER-SD, ktorej som členom od jej vzniku, má silný sociálny program. Oslovil ma, a preto som ani minútu neváhal so svojím členstvom. Pochádzam z mnohodetnej rodiny a rodičia sa mali čo obracať, aby nám doma nič nechýbalo. Vedeli sme sa o všetko podeliť a pomôcť si navzájom. A to je aj podstata sociálnej demokracie. Solidarita a rovnosť šanci. Moja rodina zažila aj represálie po tzv. barbarskej noci, keď boli prenasledovaní rehoľníci. Strýko môjho otca sa zležíl to prežil s útrapami a nás to doma posilnilo vo viere. Bola to práve naša strana, ktorá spoločne s kresťanskými zmysľajúcimi poslancami z iných strán na nedávnej schôdzi parlamentu odhlasovala zmenu Ústavy SR na podporu rodiny. Myslím, že sme svojou politikou a konkrétnymi krokmi dokázali svoj zmysel pre národ.

Áno, som vlastenec a všade na svete sa hlásim k štátu, ktorému vo svete spravil v minulosti skvelé meno hokejisti alebo nedávno Nasťa Kuzminová a Adam Žampa. Stále hovorím,

že šport je najlepšia forma diplomacie. A s našim krajom súvisia aj posledné dve olympiády. V Soči i Londýne na seba púťali pozornosť čičmianske vzory, ktoré označovali slovenských športovcov, a ja ako župan Žilinského kraja som bol zvlášť hrdý nielen na Čičmany ako súčasť nášho kraja, ale na všetko slovenské. Aj toto je vlastenectvo, nemyslíte?

• **Ak sme pri Európskej únii – ako hodnotíte nízku účasť slovenského voliča v týchto ostatných voľbách?**

Nuž, zamyslieť by sa mali najmä europoslanci a je pritom jedno, akú stranu zastupujú, či dostatočne komunikujú so svojimi voličmi. Je potrebné, aby vysvetľovali svoje postoje, hlasovania a aby menili obraz o bruselskej byrokracii na pozitíva pre Slovensko. Jedným z nich je aj schengenská hranica, ktorá umožňuje cestovať bez víz a pasov po Európe a zároveň chráni hranice členských štátov. Alebo si spomeňme na zavádzanie eura ako jednotnej meny. Bola to za prvej vlády Roberta Fica, keď sme nedovolili nepoctivcom bohatnúť na úkor neopodstatneného zvyšovania či zaokrúhľovania cien. Dnešných päť centov, nad ktorými mnohí mávnu rukou, bola koruna päťdesiat a tú sme nepohadzovali ako zbytočné haliere. Bez silných partnerov, ako je napríklad Nemecko, nedokáže fungovať naša ekonomika, a preto som presvedčený, že projekt Európskej únie je dobrý. Nemali by sme to merať len cez prácu či pôsobenie europoslancov. A ak nám chýba od nich spätná väzba, tak ich skúsme sami oslovovať a možno ich to prinúti dávať odpochty svojich činov, aby sme vedeli, či nás v tom Bruseli zastupujú alebo nie.

• **Ako župan, predstaviteľ samosprávy, isto viete, aké dôležité je spolupracovať v rámci EÚ – najmä pri čerpaní európskych fondov. Ako v tejto oblasti postupuje ŽSK? Čerpáte európske fondy úspešne?**

Po mojom nástupe do pozície predsedu Žilinského samosprávneho kraja v roku 2006 som oslovil odborníkov, aby sme jasne

zadefinovali náš cieľ, aký máme potenciál na blížiaci sa eurofondový obdobia. Jeho ohraničenie bolo rokmi 2007 a 2013. Suma, o ktorú sme sa chceli obrazne povedané pobiť, bola záväzná – 1,7 miliardy eura, ale verili sme si, pretože náš kraj nie je bohatý len na prírodné danosti a kultúrne dedičstvo, ale najmä na ľudí. Máme špecialistov, kreatívov, manažérov... Len ich bolo potrebné zapojiť do procesu prípravy projektov, podávania žiadostí o nenávratné finančné prostriedky a tiež do samotnej realizácie vízií. Podarilo sa a dnes patríme na špičku v rámci slovenských krajov v oblasti úspešnosti čerpania eurofondov, pretože prijímateľmi financií z EÚ sme neboli iba my sami, ale aj obce a mestá, inštitúcie, neziskový sektor, podnikatelia. Bez takejto súčinnosti by to nešlo, aby sme zvládli centrá vyše sedemdesiatich obcí Žilinského kraja. K nim patria desiatky zrekonštruovaných škôl, stovky kilometrov ciest a cyklotrás, ako aj tisíce podujatí s desiatkami tisíc návštevníkov. Nechcem unavovať čitateľov číslami, ale nedá mi, aby som nespomenul jednu z dominant Žiliny – Budatínsky hrad. Keďže celý areál aj s krásnym parkom bolo privysoké sústo i pre eurofondy, rozdelili sme ho na viac častí a boli sme úspešní s projektom na revitalizáciu parku. Potom nasledovali financie na kompletnú rekonštrukciu hradnej veže, na vrchole ktorej sme vytvorili úžasnú vyhlíadku pre návštevníkov. A práve v súčasnosti finišujeme na ďalšej časti projektu, ktorý keď sa podarí, môžeme získať financie na hospodársku časť Budatínskeho hradu. Chce to dávku trpezlivosti a zároveň projektového plánovania, pretože v súčasnosti si aj pôsobenie v samospráve vyžaduje manažerský prístup. Z eurofondov sa nám dokonca podarilo vytvoriť aj nové pracovné miesta, ako povedzme v domove sociálnych služieb v Liptovskom Hrádku, čo naznačuje, že treba maximálne využiť možnosti takéhoto financovania. Nie je to totiž navždy, a preto sa musíme spájať, aby sme boli čo najúspešnejší. Šťastna praje pripraveným a je našou povinnosťou vrátiť nášmu kraju to, čo nám dal prostredníctvom prírody, detstva, vzťahov. A hoci v súčasnej forme fungujú kraje iba dvanásť rokov, historické genius loci stále pociťujeme. Som človek, ktorý sa tu narodil, a chcem, aby tu vyrastali aj moje deti, a preto sa usilujem robiť pre náš kraj čo najviac, lebo len budúce generácie sú zárukou nášho napredovania.

• **Žilinský samosprávny kraj aktívne spolupracuje na rôznych spoločných kultúrnych a spoločenských podujatiach s Maticou slovenskou, ktorej sídlo je vo vašom kraji. Ako hodnotíte túto spoluprácu?**

Vítam každého, kto má záujem o spoluprácu, ktorá prináša osov obyvateľom nášho kraja. A nemusí ísť len o veľkolepé podujatia, ale vážim si celú kultúrnu dianie v regiónoch Žilinského kraja. O to viac ma teší, že sa na ňom podieľa i Matica slovenská, ktorá svojou históriou dokázala svoje opodstatnenie, a tak ako ja nedokázala umlčať maďarizácia, čechoslovakizácia, vojna, ba ani socializmus, som presvedčený, že ani globalizovaný svet jej podstatu neohrozí. No musíme priložiť ruku všetci, starší i mladší, každý svojím dielom na tej povestnej „roli dedičnej“, aby aj naši potomkovia mali čo žať...

Už pár rokov si pripomíname osobnosti z Liptova, Oravy, Turca, Horného Považia a Kysúc. Vyhlásime tam roky týchto osobností a pozývame do spolupráce všetky spolky i inštitúcie, vzdelávacie i kultúrne, aby svojou hoci len troškou prispeli k pripomínaniu si našich dejateľov, akými boli Hana Zelinová, Vincent Hložník alebo Gašpar Fejérpataky-Belopotocký. A to je priestor aj pre miestne odbory Matice slovenskej, aby aktivizovali ľudí v regiónoch, pretože na osvetovú, kultúrnu prácu – takú tú pravú, matičnú – netreba more financií, ale kvapky námahy, ochoty a snahy. Preto sa teším, že sa takáto symbióza u nás už deje.

Vatikánsky rozhlas – šesťdesiat hodín programu v šesťdesiatich jazykoch

Kresťanské slovo do celého sveta

Ján KOŠIAR – Foto: www.fotovisura.com

Je nepochybné, že dnes v 21. storočí majú masmédiá rozhodujúcu úlohu na formovanie človeka, najmä ak rodina zanedbáva svoje poslanie a deti trávia väčšinu času pred televízorom ako s otcom či matkou. A na čo si zvyknú v útľom detstve, ostáva s nimi často navždy. A my dospelí radšej čítame bulvár, hľadíme na rovnako orientované televízne programy a to isté aj počúvame.

„Medzi podivuhodnými vynálezmi techniky, ktoré s Božou pomocou um človeka vyvinul, Cirkev s osobitnou starostlivosťou víta a sleduje tie, ktoré sa týkajú predovšetkým ľudského ducha a otvorili tak nové cesty k veľmi rýchlemu šíreniu správ, myšlienok a poznatkov každého druhu,“ čítame v Deklarácii II. vatikánskeho koncilu Inter mirifica.

■ NÁSTROJ EVANJELIZÁCIE

Aj keď dnes už nie na prvom mieste, ale iste ani nie na poslednom medzi masovými médiami je rozhlas. V súčasnosti nie je už iba výsadou štátov. Tieto možnosti majú súkromné spoločnosti i jednotlivci. Má ho – a to prakticky od začiatku existencie rozhlasového vysielania vôbec – aj najmenší štát na svete Vatikán. Má ho rímskokatolícka cirkev ako hlas Petra, Svätého Otca, ktorý ide v rozličných jazykoch do celého sveta. Je to Rádio Vatikán, ktoré je aj v súčasnosti dôležitým nástrojom evanjelizácie.

Jeho začiatky boli síce skromné, no historicky veľmi dôležité. Vatikán sa veľmi skoro zaradil medzi štáty a organizácie, ktoré začali používať vynález bezdrôtového prenosu zvuku pomocou elektromagnetických vln. V dnešnej podobe Vatikán ako samostatný štát existuje od Lateránskych dohôd z 11. februára 1929, ktoré konečne vyriešili tzv. Rímsku otázku po zániku Pápežského štátu 20. septembra 1870.

Na žiadosť pápeža Pia XI. (1922 – 1939) jeho stavbu viedol sám vynálezca rádia

Guglielmo Marconi (1874 – 1937). Aj keď sa tento slávny Talian osobne poznal s Jozefom Murgašom (1864 – 1929) a poznal jeho práce, vo svete je náš Jozef Murgaš, katolícky kňaz a maliar, ako spoluvynálezca bezdrôtového prenosu zvuku takmer neznámy. Našťastie vieme o ňom aspoň my. V Bratislave na budove hlavnej pošty má pamätnú tabuľku. Jozef Murgaš mal bezdrôtový prenos patentovaný v USA už v roku 1904 a v roku 1905 aj uskutočnil prvý diaľkový bezdrôtový prenos hovoreného slova – a rádio bolo na svete.

■ PRVÉ VYSIELANIE

Vráťme sa však do Vatikánu. Začiatok vysielania Rádia Vatikán sa uskutočnil 12. februára 1931 úvodným oznamom Marconiho a potom prejavom pápeža Pia XI. v latinčine: „Obraciame sa na celé ľudstvo a na všetko stvorenie slovami Písma: Nebesá, počujte, čo hovorím; zem, počuj slovo mojich úst; napnite svoj sluch všetci, čo obývate zem. Naším prvým slovom nech je: Sláva na výsostiach Bohu a na zemi pokoj ľuďom dobrej vôle.“

Vedením Vatikánskeho rozhlasu pápež Pius XI. poveril jezuitov. Prvé vysielanie z

Vatikánu v slovenskej reči bolo vianočné posolstvo pápeža Pia XII. na Vianoce 25. decembra 1943 o 15. hodine. Významnou mierou k tomu prispel vyslanec Slovenskej republiky pri Svätej stolici Karol Sidor. Posolstvo čítal P. Alexander Chrappa OFM Conv., profesor pastorálky a liturgie a rektor Teologickej fakulty Seraficum v Ríme.

■ TRIKRÁT TÝŽDENNE

Pravidelné slovenské vysielania sa začali o štyri roky neskôr 21.

Vysielač Rádia Vatikán v tvare kríža.

decembra 1947. Odvtedy sa vysielalo po slovensky trikrát do týždňa, a to najprv v jednej štvrthodine spolu s českým programom, neskôr samostatne. Informácia o tom bola publikovaná 21. decembra 1947 aj vo vatikánskom denníku L'Osservatore Romano.

Prvý zo slovenských jezuitov, stabilne určený na prácu vo Vatikánskom rozhlasu, bol P. Pavol Baján SJ (1948 – 1950). Urobil všetko preto, aby sa slovenské vysielanie úplne osamostatnilo, čo sa mu podarilo 2. februára 1949, a od 3. júla 1949 sa datuje každodenné slovenské vysielanie v trvaní päťnásť minút.

Zo zoznamu jezuitov, ktorí prispievali do vysielania alebo pracovali v slovenskej redakcii Vatikánskeho rozhlasu, nemôžeme vynechať Jána Babjaka, Vincenta Danču, Petra a Vlastimila Dufku, Jána Ďačoka, Jozefa Gajdára, Pavla Hnilicu, Ignáca Kubeša, Šebastiána Labu, Michala Lacku, Félixu Litvu, Štefana Porúbčana, Stanislava Polčína, Štefana Senčíka, Rajmunda Ondruša, Jozefa Šveca, Jaroslava Rindoša a Cyrila Vasiľa.

Popri jezuitoch k spolupracovníkom Slovenskej redakcie patrili aj saleziáni: otec Bohuslav (Ludovít Macák), Jozef Heriban, Anton Hlinka, Augustín Nádaský, Ludovít Ondrejka, Andrej Paulíny, Klement Poláček a Gorazd Zvonický. Svoj veľký podiel najmä autorskej práce na vysielaní Rádia Vatikán v slovenčine mali aj diecézni kňazi: Anton Botek, Štefan Fogaš, Dominik Hrušovský, Ján Loydl, Štefan Náhalka, Jozef Tomko, Jozef Vavrovič, Štefan Vrablec a Jozef Zlatňanský. Ako redaktori tu pracovali Pavol Brzý, Jozef Král a autor týchto riadkov. Za rehoľné sestry spomeniem aspoň františkanky Lucetu Macíkovú, Almu Gallovú a Magdalénu Sumilasovú. V súčasnosti ich štafetu prevzali sestry z Kongregácie Jesu Jaroslava Kochjarová a Agnesa Jenčíková.

Z laických spolupracovníkov Slovenskej redakcie VR treba spomenúť aspoň operného speváka Ladislava Pudiša (bol aj vedúcim Liturgického oddelenia VR) v sedemdesiatych a v osemdesiatych rokoch, prof. Františka Vnuka v rokoch 1984 – 1985 a Ľudovíta Malíka v rokoch 2000 – 2006.

V roku 1984 prišiel pracovať

po druhýkrát ako šéf slovenského programu P. Štefan Senčík SJ, ktorý v roku 1988 uviedol ako svojho nástupcu blízkeho spolupracovníka tajného biskupa Jána Ch. Korca Františka Sočufku. (To platí doslovne aj v inej oblasti: F. Sočufka a J. Ch. Korec v osemdesiatych rokoch spolu opravovali v Bratislave výťahy.)

■ NA PIATICH KANÁLOCH

P. František Sočufka SJ v roku 1991 inicioval dohodu o spolupráci medzi Vatikánskym rozhlasom a Slovenským rozhlasom (dnes RTVS) v Bratislave. Na základe tejto dohody Slovenský rozhlas už vyše dvadsať rokov týždenné vysielala desaťminútový osobitný program. Po P. Sočufkovi vedenie slovenskej redakcie prevzal P. Leopold Slaninka (2006 – 2008), po ňom bol dva roky vo vedení redakcie (2009 – 2011) P. Jozef Šofranko SJ. V súčasnosti je šéfredaktorom slovenskej redakcie Vatikánskeho rozhlasu P. Jozef Bartkoviak SJ.

P. Sočufka v roku 2002 obhájil doktorskú tézu Diakonia slova v slovenskom vysielaní Vatikánskeho rozhlasu, ktorá vyšla aj knižne. Podrobne v nej spracoval dejiny Vatikánskeho rozhlasu s dôrazom na slovenské vysielanie od začiatku až po jubilejný rok 2000. Autor v diele upozorňuje na dôležitú službu slovenského vysielania Vatikánskeho rozhlasu aj v súčasnosti.

Vatikánsky rozhlas dnes vysielala denne na piatich kanáloch vyše šesťdesiat hodín. Každý deň ide do éteru slovo v štyridsiatich rozličných jazykoch. K tomu treba prirátava desať ďalších jazykov s týždennou periodicitou a sedem s menej ako týždennou. Vysielala do všetkých kútov sveta. Stredné vlny Rádio Vatikán už nepoužíva; pre oblasť Ríma ostali veľmi krátke vlny FM a pre celý svet je to najmä satelitné vysielanie na satelite Hot Bird 13 stupňov východne a internet: www.radiovaticana.org. Na Slovensku je denné vysielanie preberané Rádiom Lumen na rozličných frekvenciách, ktoré možno zasa nájsť na www.lumen.sk. Program Rádia Vatikán ide o 20.15 hodine s reprízou ráno 5.15 hodine.

Autor pracoval vo Vatikánskom rozhlasu v rokoch 1999 – 2005.

POZNÁMKY

Ani dvadsať rokov nám nestačilo na to, aby sme zvládli fungovanie zmysluplnej reálnej demokracie. Tá kríva na obidve nohy. Demokraticky nezvládnuteľný mechanizmus moci politických strán a politikov je v súčasnosti pravdepodobne najväčšou brzdou skutočnej demokracie, ale aj rozvoja nášho hospodárstva a spoločnosti. Nedemokratickou a jednostrannou politikou a peniazmi je zasiahnutá prakticky každá oblasť nášho reálneho spoločenského života.

Nezvládnutá demokracia

Štefan SAMSON

Politické rozhodnutia pri-nášajú celý rad problémov, nedostatkov, škôd, podozrení o nečestnosti rozhodovania a konania a sú plné korupčných škandálov. Jednoducho povedané, politici a cez nich aj ich politické strany si myslia, ba sú akoby aj presvedčení, že štát, hospodárstvo a ľudia v tejto krajine patria im a môžu si s nimi robiť, čo len chcú.

Politikárčeniu napomáhajú v dosť veľkej miere aj médiá. Väčšinu médií na Slovensku vlastní zahraničné mediálne agentúry, patriace mocným nadnárodným finančným skupinám. Novinári – ich zamestnanci – sú im zviazaní, píšu v súlade s ich cieľmi, a tie nie sú vždy naklonené našim potrebám, národným snahám a spoločenským záujmom. Svedčí o tom aj ich mediálna kampaň takmer pred každými voľbami. Tak to bolo aj pri posledných prezidentských voľbách.

Fungovanie nášho politického systému je zlé, je choré a treba ho zásadne zmeniť. To, že rozkrádanie verejných zdrojov štátu, korupcia a provízie politikom a politickým stranám sa stali systémovým nástrojom vládnutia, je ubohosť nielen politikov a ich straníckych centráľ, ale aj celej našej spoločnosti.

Podľa údajov, o ktorých sa hovorí a píše, to, čo sa už u nás za ich pomoci rozkradlo, by možno stačilo na zaplatenie nášho verejného dlhu a nemuseli by sme mať každoročne deficitný štátny rozpočet. Za normálnych, a nie politikmi ovládaných a zmanipulovaných podmienok by sme mohli hospodáriť nie s vyrovnaným, ale s prebytkovým štátnym rozpočtom. Veď v dávnejšej minulosti bol celkom prirodzený takýto rozpočet a jednoznačné hospodárenie bez, respektíve len s minimálnym štátnym dlhom.

Súčasnú funkciu demokracie, ktorým je napáchnutý celý náš politický systém a spoločenský život, obohacuje jednotlivcov, politické zoskupenia a je protispoločenskú. Nesmieme sa potom čudovať, že pospolity ľud má politikov a ich politických strán plné zuby. Ak by to takto ďalej pokračovalo, námestia miest sa onedlho začnú zaplňať čoraz viac roztrpčenými a nespokojnými obyvateľmi.

Veľa je nezamestnaných a ich počet sa výraznejšie nezmenšuje. Medzi nimi je mnoho mladých ľudí a rastie aj počet nezamestnaných absolventov stredných a vysokých škôl. Ti, čo pracujú, majú v porovnaní k cenám tovarov a služieb relatívne nízke mzdy a platy. Pritom platy politikov a ich politických chránencov v štátnych podnikoch a úradoch sú päť-, šesť- a viacnásobne vyššie v porovnaní k mzdám väčšiny pracovníkov. Veľmi nízke sú, zas okrem vyvolených, pre väčšinu aj starobné dôchodky, pričom náklady na živobytie, aj keď to politici nechcú priznať, rastú viac, ako je ich valorizácia... Politici a politické strany

hrubo porušili a stále porušujú svoje poslanie – slúžiť spoločnosti. Stali sa podnikateľskými subjektmi, ktorých cieľom je obohacovať sa. Plnenie verejných záujmov, ktoré má byť ich prvoradou úlohou a povinnosťou, dali na druhú koľaj. Prvoradými sa stali ich osobné a stranícke ekonomické záujmy. Tvária sa ako jediní schopní riadiť túto krajinu, pričom ju doviedli do stavu vydrancovanosti a pre domácich podnikateľov takmer do konkurenčnej neschopnosti. Štátne podniky nielen vyhlásili, ale aj urobili málo efektívnymi a popredali ich. Tie, čo zostali, si stranícky rozdelili medzi sebou a stali sa vlastne partajnými podnikmi. Stranícke vedenia sa veľkoryso odmeňujú. Stranícki nominanti vo vedení podnikov majú nehorázne vysoké odmeny aj odstúpné. Zdá sa, že politici a ich strany nedokážu pochopiť, že kumulovanie platených funkcií a „zlaté padáky“ ľudia prijímajú veľmi negatívne a sú oprávnené na pranie.

Príčina takéhoto stavu je v ľuďoch, v prvom rade v politikoch a v moci ich politických strán. Oni vytvorili takýto systém, kde korupcia vo všetkých svojich podobách sa stala systémovým nástrojom vládnutia. Aj preto ich vyhlásenia, že korupcia je spoločenský jav, ktorý treba vnímať ako jednu z najväčších hrozieb pre stabilitu demokratického a právneho štátu i trhovej ekonomiky, vyznieva veľmi neúprimne.

Politické strany sľúbili väčšiu transparentnosť svojho financovania, no doteraz sa nič nezmenilo. To len ukazuje, že im vyhovuje zahmlievanie ziskovania zdrojov ich príjmov. Pritom požiadavka jasnej transparentnosti ich financovania je základ pre podstatnú zmenu a nápravu ich fungovania, nižšej korupcie v štáte, vyššej demokracie a efektívnejšieho fungovania verejných financií.

Stále a aj dnes je u nás povýšená politika a moc politických strán nad odbornosť a verejnú mienku ľudu. Všade tam, kde politické rozhodnutie vŕhá nad odborným, dochádza ku chybám a k nečestnosti v konaní. Chýba, ako sa hovorí, zdravý sedliacky rozum. Poslanci majú svojich platených asistentov, ministri platených poradcov. Ľudia si hovoria, na čo ich potrebujú, keď sú takí múdri, prečo sa pchajú na také miesta, na ktoré svojim rozumom nestačia? A keď ich už ozaj potrebujú, tak nech si ich platia zo svojich vysokých príjmov.

Za takýto zvrátený stav politickej moci sme zodpovední aj my všetci, ktorí sa dlhodobo prizeráme na tento nezdravý vývoj v našej spoločnosti a doteraz sme nenašli dost rozumu, morálnej sily a odvahy zastaviť a zmeniť ho.

Riešenie je jednoznačne v nás, v tlaku na politické strany, na dôsledné vykonanie zmeny a nápravy.

Autor je profesor Ekonomickej fakulty TU Košice.

Vedecké eseje prof. Jaroslava Chovanca o kladení základov republiky Silné svedectvo o budovaní štátu

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

Slovenské dejiny musia mať svoju pamäť – to je hlavné poslanstvo osobného svedectva známeho právnika a vedca, ako aj zanieteneho publicistu prof. Juraja Chovanca, rodáka z Poltára (pôvodne Hrnčiarske Zalužany 7. 2. 1935). Obsah knihy Budovanie štátu – Slovenskej republiky, vydané pod týmto názvom k 20. výročiu Slovenskej republiky, nám ukazuje, ako sa kladli základné kamene dnes nespochybňovaného slovenského štátu v čase vrcholnej nedôvery zahraničia a časti štátu a verejnosti, keď to vyžadovalo obrovskú intelektuálnu a politickú energiu. A odvahu.

telia hovoria, že „Slovensko dnes sedí za tým európskym stolom, za ktorým sa rozhoduje o najzávažnejších veciach, kým niektoré iné členské štáty Únie či Vyšehradskej štvorky musia opustiť rokovanie“, tak základ toho je v tu uvedených formuláciách z roku 1992. Pravda, pripomeňme si, že vtedy nielen autori textu Zvrchované Slovensko chceli spolupracovať, teda sedieť za jedným európskym stolom, ale tam aj prehovoríť, nesediť mlčky. Schopnosť kvalifikovane, vzhľadom na právo, právnu tradíciu a právnu istotu doma i v medzinárodnom meradle sa ozvať, to je to, čo sa formulovalo v Bratislave. A o čom vydáva svedectvo prof. Jaroslav Chovanec. Bez adorácie autora možno len upozorniť na texty, v ktorých to čitateľ sám pohľadá nájde a môže si to konfrontovať.

■ ZAKLADANIE ŠTÁTU

Výsostne právny prístup bol pri zakladaní štátu alfou a omegou. Nielen nespochybiteľná formulácia národných, demokratických cieľov, národnej identity, ako aj identity individuálnej, ale aj formulovanie mravných, politických a ekonomických súvislostí – v tom bola sila textu 61 krokov k slovenskej identite. Už zo samotného názvu vyplýva, že ide o dlhú, síce evolučnú, ale udalostami zrýchlenú cestu, a nie jednorazový zlom. Je to text, ktorý je dodnes aktuálny – nie je to formulácia, ako sa zmocniť vlády, ako mať moc v štáte, ale ako právny, demokratický štát vytvoriť a dať mu cieľ, zmysel jestvovania. A ten je jasne formulovaný v európskej spolupráci.

Z textu jasne vyplýva dôraz na silu práva, a nie na právo silných. Preto sa napokon zvrchovanosť presadila a preto pre tento text, pre tento právny akt legitímneho slovenského parlamentu podal demisiu vrcholný predstaviteľ česko-slovenského štátu a vrchný veliteľ jeho ozbrojených síl. Slová, ktoré sú dnes samozrejmosťou masy publicistov, bežného publicistického slovníka, boli vtedy revolučným manifestom, právne podloženým textom, ktorý vlastne mierovou, pokojnou cestou zmenil pomery v štáte a spoluvytváral základy nového demokratického štátu v Európe.

■ POUČENIA DNEŠKU

Kto sa obzrie dnes na európsky vývoj, vrátane toho, na ktorý mala vplyv Unia či Aliancia, vidí, aký veľký akt to bol, ako mnohé štáty, národy nie sú schopné dosiahnuť to, čo sa stalo v česko-slovenskej federácii. Treba kriticky posúdiť otázku o tom, že keby naša skúsenosť bola súčasťou dnešnej európskej praxe, či by došlo k takému krvavému vývoju v Ukrajine, akého sme svedkami. Treba sa vecne, kriticky, dôstojne, na úrovni autorov textov, o ktorých hovorí kniha prof. Chovanca, zamyslieť nad tým, či sme v politickom zápase proti tvorcom štátu nevyliali s vaničkou aj dieťa. Teda historickú skúsenosť Slovákov so vznikom štátu – je ona skutočne nepoužiteľná v európskej praxi, povedzme keď analyzujeme situáciu v Ukrajine? Týmto exkurzom do dneška chceme len viac zdôrazniť schop-

nosť formulovať mravné, politické a ekonomické zásady na právnom základe vtedy, keď dookola zúrila politika a mocenský boj, masy boli emotívne vybičované, ale zároveň aj neschopné na námestiach takto ucelene formulovať program. Ukázalo sa, že na to treba vzdelanú špičku, vlastencky vzdelanú elitu.

V tomto špecifickom prípade bolo treba riešiť aj veľkú slovenskú dilemu – na jednej strane bolo a aj dnes je jasné, že demokratická Slovenská republika by nebola vznikla na základe zániku česko-slovenskej federácie, keď by nejstvovala silná historická skúsenosť, že v akýchkoľvek nepriaznivých okolnostiach sa dá vytvoriť národný štát. Teda „druhá“ Slovenská republika by zrejme nikdy nevznikla, nebyť príbehu vzniku Slovenského štátu, neskoršej Slovenskej republiky. Na druhej strane však tu bol imperatív morálne, právne i politicky v ničom nepripustíť pre tvorcov samotných, ako aj pro domo i pre zahraničie, že ide o nadväznosť či identifikáciu s prvou Slovenskou republikou. To tak vtedy, ako aj dnes tvorí historicky i politicky a morálne stále mimoriadne citlivú oblasť. To, že tvorcovia zvládli tento proces od požiadavky zvrchovanosti v rámci česko-slovenskej federácie a dospeli až k tvorbe základov samostatného štátu, je súčasťou jasnozrivosti, ktorý pramení vo vzdelanosti. Vidno to napríklad na detailoch: uvedomme si, že v roku 1992 jednou z požiadaviek memoranda o zvrchovanosti bolo zavedenie vyučovania aspoň jedného svetového jazyka už v predškolských zariadeniach! Pred dvadsiatimi dvomi rokmi bolo cieľom, aby Slováci nešli do sveta nemí, cieľom bolo mať vzdelaných pre svet.

■ CENNÝ PREHLAD

Dielo Budovanie štátu obsahuje texty od dokumentu 61 krokov k slovenskej identite, cez návrh deklarácie o štátnej suverenite, cez ústavné zakotvenie nezávislosti a suverenity Slovenskej republiky až po rad dôležitých textov týkajúcich sa slobody prejavu, jazykového zákona a dokumentov o federalizačnom a ústavnom vývoji od roku 1968 až po najnovšie kľúčové zákony, na ktorých sa ústavný právnik prof. J. Chovanec podieľal. Dielo je tak aj mimoriadne cennou príručkou pre odbornú verejnosť, resp. študentov, svedectvom právneho vývoja a vývoja právneho myslenia, ústavného práva na Slovensku a v podmienkach samostatného štátu. Je napríklad dôležité pripomenúť si tak z domáceho, ako aj medzinárodného hľadiska to, o čom hovorí Ústavný zákon o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej republiky z 25. novembra 1992 (číslo 542 zberky) – nehovorí o rozbití, rozdelení, oddelení – hovorí jazykom práva o zániku. Ešte dnes je to téma pre médiá na Slovensku i v Česku, o zahraničí ani nehovoríme! Ešte aj dnes je to problém pre jazyk médií i politiky uvedomiť si, že vďaka takému zániku dnes máme pomery a vzťahy v strednej Európe na európskej, a nie balkánskej či ukrajinskej úrovni.

POZNÁMKA

Modra starostlivo uchováva spomienku na osobnosti a udalosti, ktoré sú súčasťou našej národnej minulosti. Zásadnú úlohu v tomto smere zohráva nielen tamojšie pracovisko Slovenského národného múzea – Múzeum Ludovíta Štúra, ale aj občianske združenie Modranská beseda, Cirkevný zbor Evanjelickej cirkvi a. v. a viacerých miestnych organizácií a združení. Posledným zaujímavým podujatím bol Deň modranského sirotinca 31. mája t. r. priamo v priestoroch jeho pôvodnej unikátnej budovy, projektovanej Samuelom Jurkovičom, ako aj v jej bezprostrednom okolí.

Unikátny Jurkovičov projekt

Milan POLÁK

Sirotinec v Modre vznikol v roku 1905 ako „hniezdo záchran“, útočisko pre siroty a deti, ktorých rodičia umreli alebo sa ocitli na pokraji biedy. Vtedajšia modranská slovenská inteligencia pociťovala potrebu sirotinca o to intenzívnejšie, lebo opustené slovenské deti koncom 19. storočia prevádzali na Dolnú zem pod dozor tzv. patronálnych spolok, kde ich pomaďarčovali. Hlavným iniciátorom ustanovenia sirotinca bol evanjelický farár Pavol Zoch, ktorého aj prezývali „sirotný otec“. V jeho diele potom pokračoval synovec Samuel Zoch, ktorý spojil lásku k cirkvi a národu aj s láskou k najbiednejším.

■ ZROD IDEY

Sirotinec sa tiesnil v malých a nevyhovujúcich modranských domoch. Medzi priateľov Samuela Zocha patril už vtedy známy architekt Dušan Jurkovič, ktorého brat Vladimír pôsobil ako farár v blízkej Kráľovej. Výsledkom tohto priateľstva bola potom idea postavenia väčšej a modernejšej budovy sirotinca, čoho sa Samuel Jurkovič aj ujal, vypracoval projekt, zakomponoval budovu do stavby niekdajšieho mlyna a na realizáciu stavby prizval svojho priateľa Františka Molotu zo Zlína. Základný kameň budúcej stavby podľa Jurkovičovho projektu položili 12. mája 1912. Sirotinec postavili síce v jednoduchom, ale impozantnom štýle so širokým vstupným schodiskom a s účelnými priestormi, spálňami, kuchyňou, jedálňou a učebňami. Sirotinec otvoril svoju bránu deťom 28. mája 1913. Vo svojom čase to bolo veľkolepé a architektonicky priekopnícke dielo, ktorého ďalšiu históriu písali jednotliví jeho správcovia, zanietení podporovatelia, nadovšetko však stovky sirôt, ktoré boli vychované v tomto dome lásky a porozumenia. Medzi chovancami sirotinca je aj viacerých známych mien. Spomeňme aspoň meno básnika Jána Smreka

(pôvodným menom Čietek) či spisovateľa a politika Daniela Okáliho, ale aj jeho sestru Gabíku. Sirotinec v budove, ktorú vyprojektoval Samuel Jurkovič, pôsobil do roku 1951, keď ju prevzal do správy generálny biskupský úrad s bohosloveckou fakultou. Od roku 1964 budova slúžila ako stredoškolský internát a v roku 1993 bola vrátená v značne dezolátnej a chátrajúcom stave evanjelickej cirkvi v Modre. Pokusy o jej revitalizáciu a oživenie začínajú v súčasnosti nadobúdať konkrétnejšie obrysy.

■ DEŇ SIROTTINCA

Počas Dňa modranského sirotinca mali možnosť jeho početní účastníci pripomenúť si históriu a osobnosti spojené s jeho existenciou, ochutnať jedlá, ktoré v jeho kuchyni varili, prezrieť si dostupné vnútorné priestory a výstavu fotografií i predmetov niekdajšieho sirotinca a zúčastniť sa na viacerých kultúrnych podujatiach. Ústredným podujatím boli však tri hodnotné prednášky a diskusia s bývalými a ešte žijúcimi chovancami a pamätníkmi sirotinca. Doc. Dana Bořutová oboznámila účastníkov so životom, s dielom a s odkazom architekta Dušana Jurkoviča, Martina Orosová pripomenula Dušana Jurkoviča ako pamiatkara v prvých rokoch po vzniku Česko-Slovenska a odraz Modranského sirotinca na stránkach časopisu Stráž na Sione predniesla Eva Bachletová. Zaujímavosťou stretnutia bývalých chovancov a pamätníkov bolo aj pripomenutie skutočnosti, že vo vojnových rokoch skrýval sirotinec viacero židovských detí, ktoré sa sem dostali zásluhou vtedajšieho modranského farára Júliusa Déryera. Podrobne túto problematiku spracoval a na stretnutí pripomenul doc. Karol Erdelský. Existencia najstaršieho evanjelického sirotinca na území Slovenska a jeho stále impozantná Jurkovičova architektúra je nesporne významným modranským unikátom.

Poliačikovo zhnusenie

Bývalý prezident Ivan Gašparovič pred skončením svojho mandátu poskytol našim novinám rozhovor, v ktorom hovoril aj o tom, prečo nepovažuje za potrebné prednášať správy o stave republiky v parlamente. Podľa jeho názoru poslancov to nezaujíma.

Ivan Gašparovič nevyhľadával konflikty. Nevytváral napätie na politickej scéne ani vtedy, keď vládla pravica. Dôkazom je kauza generálneho prokurátora. Najtrápnejšia kauza vládnych strán, ktorú nezvládla kamuflovať ani bývalá premiérka... Často sa v slovenskej spoločnosti vyskytuje nízke historické povedomie. Je neodpušiteľné, ak do politického súboja politik zatiahne historické osobnosti národa, ako to urobil Richard Sulík so Svätoplukom. Ale politická prax niektorých politikov ukazuje na absolútnu nevedomosť pomerov na Slovensku za posledné štvrtstoročie. Pôsobí ako insitné figúrky na plátnach veľkých majstrov.

Do slovenského politického slovníka sa dostal pojem mečiarizmus. Poslanec NR SR Martin Poliačik (SaS) bol rozlúčkovým prejavom I. Gašparoviča v parlamente zhnusený a svoj pocit vyjadril slovami, že

doteraz tu máme odkaz mečiarizmu, ktorý musíme hasiť. Nuž, čo urobil pre Slovensko ten zhnusený Poliačik a čo Gašparovič? Gašparovič bol pri vzniku republiky a podieľal sa na ústave nového štátu. Pre Poliačika je to dôsledok mentálneho zaseknutia sa v minulom storočí. Myslieť dopredu podľa neho znamená „prestať robiť slovenskému radovému užívateľovi s jontom vo vrecku peklo zo života“. Dokázala by garnitúra dnešných politikov, ktorí tak pohľadavo vyslovujú slovo mečiarizmus, dať život novému štátu?

Čo teda možno spájať s pojmom mečiarizmus? Nesporne Mečiar. A čo znamenal Mečiar pre Slovensko a Slovákov? Politika, ktorý mal najväčší podiel na vzniku Slovenskej republiky. Odchádza teda s Gašparovičom posledný politik, ktorému na Slovensku záležalo?

Eva ZELENAYOVÁ

Literárne stretnutie v kulisách staromestskej fortifikačnej architektúry

Majstri slova a faktov u Červeného raka

Emil SEMANCO – Foto: autor

Po predstavení ženských spisovateliek Petry Nagyovej-Džerengovej a Barbory Pribylincovej-Bančeovej pripravila bratislavská organizácia Slovenského PEN centra počas mája aj druhú čitateľskú i fanúšikovskú besedu v známej čitárni u Červeného raka – v kulisách staromestskej fortifikačnej architektúry s dominantou Michalskej brány. Kým stretnutie so spisovateľkami nazvali (akože inak) Ženy a ich svet, to druhým koncom mája s Jánom ČOMAJOM a s profesorom Jozef LEIKERTOM bolo nadpísané nemenej výstižnou asociáciou – „Veľké veci sú málokedy vyslovené, tie sa musia vykonať.“

Beseda s tvorcami literatúry faktu J. Leikertom (uprotred) a J. Čomajom (vpravo).

Stretnutie s majstrami slova a faktov, ktoré uvádzal básnik, publicista a literárny kritik Ireney Baláž, nielenže už svojim mottom odrážalo životnú a tvorivú postać oboch známych literátov, ale dominantne určilo aj náladu, tón a vyznenie tohto ich bezprostredného stretnutia s kolegami, čitateľmi a priaznivcami. Nečrčalo z neho nekritické fanfarónstvo, také príznačné pre terajších akože reportérov, nebolo v ňom ani silenej falošnej skromnosti – ako ju pri takýchto prí-

ležitostiach umelci radi demonštrujú – a ani zbla akademizmu, aj keď obaja majú vo svojich životopisoch obsiahle kapitoly vysokoškolského pôsobenia práve v odboroch a vo fakultách zameraných na prípravu budúcich žurnalistov, ba aj v špičkových pozíciách vedľa predstaviteľov štátu.

■ TVORIVÉ ZÁKLADY

Nezdôrazňoval by som architektonické kulisy, vodnú či inakšie uspôsobenú obrannú priekopu v predbrání stredovekých pre-

šporských hradieb, ale životná i profesijná konštrukcia známeho reportéra Jána Čomaja (1935 Radzovce) napovedá dobrý architektonický fundament. Získal ho a natrvalo si ho uchoval v krátkom, ale v intenzívne prežitom a záručenom období svojho núteného pobytu v prostredí architektov a stavbárov, keď ho normalizačná mašinéria vysúvala z prostredia reportérskych elít na okraj spoločnosti – do zabudnutia. Aspoň tak si to zmrazovatelia spoločenskej jari vo vtedajšom Česko-Slovensku mysleli. Ale čím viac mu zakazovali a bránili publikovať, tým viac si zrejme zapamätával a v nádeji uchovával nie na „večné, ale na lepšie časy“. Aj keď v tých rokoch, keď ho ponevial ako montážneho robotníka v aranžérskej dielni či zberača fotografických filmov a náborára vo výrobnom družstve, zrejme neveril ani bolševickému anachronizmu, ani nádeji na zlepšenie komunistických pomerov. Ale stalo sa a on od roku 1989 vychrlil zo seba všetko, čo o tej dobe krivd, ústrkov a ponižení vedel. A vedel nemalo... O Eugenovi Kramárovi, Štefanovi Svetkovi, Alfrédovi Piflovi, rekonštrukcii Bra-

tislavského hradu, búraní Podhradia, Prezidentskom paláci, výstavbe Petržalky..., aby sme zostali len pri projektantských a rysovacích doskách. Vedel toho dost o počmáraných životoch, krutých osudoch, dňoch plných drám, aj o veľkých biliardových stoloch, kde sa človečí osud, ľudský príbeh v metafore mení na guľu, do ktorej sa triafajú neraz hlúpejši ako tágo, ale majú z tých šťuchancov nemalý egoistický prospech... Čomaj tie roky ústrkov vidí a vníma nie ako rozjatrenú ranu, ale ako návod na postoj, ktorý zreteľne tľmočí od názvu svojich reportáží, scenárov a literárnych balád až po poslednú bodku. A aj keď sa nemalá časť jeho spomínania u Červeného raka venovala práve chorobám socializmu, nad jeho anamnézami nelámal palicu: „Ten čas sa už trochu legendarizuje,“ povedal na margo svojho dvadsaťročného tvorivého azylu. „Poniekto, čo by ani nemali, už na tom profitujú. Boli sme mladí, verili sme si, dokázali sa pretľcť, a tak ani tá normalizácia nebola až taká hrozná, ako ju práve tí, o ktorých sa možno iba obtrela, vykresľujú,“ uzavrel prekvapujúco.

Narážky na paličku, o ktorú sa pri chôdzi (frajersky) opieral, uzavrel lakonickou poznámkou, že to už nie je zbraň a výbava pre reportéra, preto už asi reportáž nenapíše... Akoby tým dával za pravdu kolegovi Jánovi Beňovi, ktorý o ňom „opierajúci“ sa o Alexandra Matušku, napísal: „Literatúru treba vychodiť a vysediť. Aj nažiť, pravdaže – rovnako ako náročnú, umelecky hodnotnú reportáž. Ján Čomaj je ako reportér úspešný a silný aj preto, že pred jeho reportážami boli dlhé roky prípravy a poznávania. Kto dobre pozná, môže aj

hodnotiť, cudzí život nie je preňho krehký porcelán, ale otvorený ľudský prípad.“

„Vždy som písal len o tých ľuďoch, ktorých som dobre poznal,“ potvrdil a zdôraznil Ján Čomaj.

■ HORIZONTY POZNANIA

Zo smenárskeho hniezda vyletel k obzorom literatúry faktu, k horizontom poézie, na polia kulturológie a žurnalistickej vedy aj o generáciu mladší Jozef Leikert, v súčasnosti dekan Fakulty masmédií Paneurópskej vysokej školy, autor troch domácich a šiestich zahraničných vedeckých monografií, pätnástich odborných knižných prác, tucta netuctových zbierok poézie, predstaviteľ rôznych popularizujúcich a populárnych náďácií a spolkov. Priblížil svoje prvé stretnutie so spolubesedujúcim na chodbách mládežníckej redakcie, na akejsi výstave v Malej galérii Smeny, kam vtedy mohol Ján Čomaj prísť paradoxne len inkognito. Rozhovoril sa aj o tom, ako vznikali jeho knihy od začiatočných publikačných sond do obdobia nástupu hitlerizmu, vzniku Protektorátu Čiech a Moravy a zatvorenia českých vysokých škôl Nemcami. V knihách a Ráno prišla noc, A deň sa vrátil, Testament svedomia, Návrhy odchodov, Osud tak chcel, Čierny piatok sedemnásteho novembra..., ako autor urobil dôkladnú sumarizáciu všetkých dostupných faktov, skvelé objavy ešte žijúcich pamätníkov tých udalostí a priniesol také presvedčivé živé svedectvá, že aj Česi, ktorí si svoje dejiny doslova pestujú, radi neradi konštatujú, že túto historickú etapu musel pre nich napísať Slováč.

Niekoľko dúškov o slovenskej bohéme

Ondrej Kalamár: Pivo u Chárona, Trio Publishing, Bratislava 2014

KNIHA TÝŽDŇA

K nedožití päťdesiatke a 15. výročiu tragickej smrti básnika Jozefa Urbana

Trio

Keď tragicky zomrie talentovaný básnik, nedovršíac ani štyridsať rokov, má, cynicky povedané, nábeh stať sa legendou. V našich končinách to ešte nie je také bežné ako v krajinách, ktoré majú bulvár pod kožou už niekoľko desaťročí, ale talent a charisma básnika, textára, dramatika a publicistu Joža Urbana jednoducho nepustí. Stal sa akýmsi prototypom slovenského bohéma, aj keď by si to pravdepodobne vôbec neprial.

Ondrej Kalamár je talentovaný básnik, invenčný aforista a teraz zabrusil aj do literatúry faktu. Ak, pravda, môžeme faktami nazvať spomienky, ktoré, ako vieme, čas vie huncútsky popremieňať a prifarbovať od ružovej až po čiernu farbu. V prvom rade je však autor Zvolenčan, teda žil a žije v meste, ktoré sa pre básnika Joža Urbana stalo po Košiciach a Bratislave na zopár rokov tretím srdcovým miestom a kde, bohužiaľ, našiel aj večný odpočinok. Kalamár si bol dobre vedomý faktu, že po básnikovej tragickej autohavárii vznikli dva televízne dokumenty na tému Jožo Urban, z toho jeden hraný, a vyšla aj biografická a reprezentatívna ukážka tvorby a s celým priehrdím spomienok ľudí, ktorí s dotýčným tvorcom spolupracovali. Zvolil preto logickú cestu spomienok, zápiskov a fragmentov z pozície kamaráta, občas krčmového spoločníka a často momentálneho sponzora. Kniha pri naša kaleidoskop príhod, útržky dialógov, veľké i malé myšlienky, ktoré vrhajú často nové svetlo na Urbana ako človeka, tvorcu, ale aj manžela a otca. Je tam dost alkoholu a pre citlivejšie povahy aj vulgarizmov, ale to nie je od autora samoučelné. Jednoducho opísal svoje stretnutia a rozhovory s výnimočným tvorivým človekom podľa najlepšieho vedomia a svedomia. Vznikol tak ďalší kameňok do mozaiky zobrazujúcej jedného z najtalentovanejších slovenských básnikov sklonku dvadsiateho storočia.

(mab)

MEDAILÓN

Štefan Grosch je legenda kremnického mincovníctva. Vlani v novembri sa pri pomerne dobrom zdraví dožil deväťdesiatich rokov. Celý svoj profesionálny život strávil pri tvorbe mincí a medailí ako výtvarník a rytec. V mladšom veku sa aktívne venoval aj lyžovaniu, kde získal viaceré ocenenia. Turistike zostal verný až doteraz.

Kremnický rytec a výtvarník

Pri príležitosti vydania autobiografickej knihy Štefan Grosch – rytec a výtvarník od JUDr. Jána Marcinka udelila 6. júna 2014 tomuto maličiarovi Pamätnú zlatú medailu Cyrila a Metoda aj Matica slovenská. Tajomník MS Peter Mulík v návrhu na udelenie tejto významnej pocty uviedol: „Štefan Grosch je zatiaľ jediným žijúcim zamestnancom Štátnej mincovne, ktorý ako prvý od svojho vyučenia až do dôchodku zasvätil svoj život Mincovní v Kremnici. Je to umelec srdcom, ktorý dokázal pretaviť citlivo mnohé javy spoločenského a štátneho významu, slovenskej proveniencie v mincovej i medailárskej tvorbe. Počas svojho profesionálneho pôsobenia v mincovni zhotovil mnoho razidiel, výtvarných návrhov, ktoré poskytujú dostatočný obraz o tom, z čoho jeho sila v tvorbe vyvierala, ako bola zameraná a najmä aké poslanstvo zanechal nasledujúcim generáciám.“

Štefan Grosch patrí do generácie slovenských rytcov a medailérov, ktorí svojou tvorbou významnou mierou prispeli k zvýšeniu jej úrovne a zviditeľnili tak prácu slovenských rúk.

Milan RYBÁRSKY

HUMORESKA

Ide leto a v médiách sa začne zberať uhorková úroda. Teda v bulvári začnú vychádzať také kaleráboviny, ktoré cez rok nemajú šancu. Na tieto výtvyry by sa skôr hodilo švédské označenie „rötmånadshistoria“, čiže historika zo zahŕňajúceho mesiaca. Nemci nazývajú uhorkovú sezónu tiež výstižnejšie ako my. „Sommerloch“, teda letná diera. Vo Francúzsku majú mŕtvu sezónu – „la morte saison“. Angličania, na rozdiel od ostatných normálnych Európanov, sa konečne v lete aspoň na pár dní zbavia hmiel a pľuští. Tak im trochu preskakuje. Majú „sil-

ly season“, teda bláznivú sezónu. Základným pravidlom správ a článkov z letného obdobia je to, že sa každý rok opakujú. Ludia z bulvárných médií takto vyriešili dilemu čo ponúknuť čitateľovi, keď sa vo svete „nič ne-deje“. Varia „zaujímavé“ sprá-

nutých civilizáciách alebo živočíchoch. To by som bral. Človek sa dozvie niečo zaujímavé. Ale čoraz viac prevládajú články, pri ktorých sa skutočne mozog zastavuje. Z letného bulváru vrešťa palcové titulky: Paris Hilton pohrýzlo domáce zvie-

tickým rysom letnej novinárskej sezóny sú rôzne rady do života, po ktorých máte chuť spáchať samovraždu. Naozaj som sa na jednom bulvárnem internetovom portáli dočítal, že ak mám chuť na pečivo, moje telo sa dožaduje aromatickej aminokyseliny tryptofán. Mám skúsiť zdravšiu verziu, keďže túto aminokyselinu nájdem v brokolici. Čiže namažem si brokolicu maslom a môžem ju zapíjať mliekom. Alebo keď dostanem chuť na čokoládu, chýba mi horčík a mám skúsiť namiesto hnedej pochúťky hrýzť morské riasy alebo la-

nové semienka. Lenže ak nazývame čas dovolení uhorkovou sezónou, čo evokuje atmosféru trhoviska so všetkým, čo k nemu patrí, tak ako ju vystihol geniálny Emil Zola v jeho románe Brucho Paríža, tak nemôžeme od bulváru čakať viac. Keby sme však nazvali obdobie dovolení vznešene, trebárs „temptas cucumis“, tak by sme sa dočkali oveľa povznášajúcejších správ. Napríklad: Eva Máziková dostala Nobelovu cenu za fyziku! Skupina Desmod vyhrala maratón v Londýne! Rytmus novým guvernérom Národnej banky Slovenska! Vilo Rozboril objavil novú neznámu planétu hneď vedľa Marsu! Alebo radšej nie... Milan ZEMO

Pomoc, prichádza uhorková sezóna

vy z vody. Za dávnych medzivojnových čias bola najobľúbenejším druhom správ informácia, že českú učiteľku zlupol na Jadrane obrovský žralok. V súčasnosti sa v lete zvyšuje výskyt lietajúcich tanierov a kruhov v obilí, objaví sa aj lochneská prišera a články o dávno vyhy-

ratko! Dara a Rytmus idú na dovolenku! Madonna si na narodeniny želala svetový mier! V Turzovkepadolrekordvjedenihoralie! Americká herečka Scarlett Johanssonová sa bojí trhania zubov! Prvé hovienko Suri Cruise má svoj bronzový odliatok! a podobne. Ďalším charakteris-

ny tryptofán. Mám skúsiť zdravšiu verziu, keďže túto aminokyselinu nájdem v brokolici. Čiže namažem si brokolicu maslom a môžem ju zapíjať mliekom. Alebo keď dostanem chuť na čokoládu, chýba mi horčík a mám skúsiť namiesto hnedej pochúťky hrýzť morské riasy alebo la-

MEDAILÓN

Na osobnosť literárneho historika a kritika, redaktora a organizátora kultúrneho života, akademika a univerzitného profesora, vedca a úprimného človeka Andreja Mráza by sme nemali zabúdať ani po polstoročí od jeho predčasného skonu. Nejde iba o akt akej-si povinnej úcty, ale v jeho prípade ide skutočne o stále živú prítomnosť v našej literárnej vede.

Ťahal káru, aj keď nemusel...

Ako pripomína PhDr. Pavol Vongrej, CSc., Andrej Mráz bol od 15. júla 1930 pracovníkom Maticy slovenskej v Martine. Popri základnej pracovnej funkcii referenta Literárnohistorického odboru redigoval aj Zborník Maticy slovenskej, od roku 1933 mesačník Slovenské pohľady a Knižnicu Slovenských pohľadov, edíciu Čítanie študujúcej mládeže, ako aj časopis pre ochotnícke súbory Naše divadlo.

V roku 1938 sa na základe vydaných knižných monografií habilitoval na docenta dejín slovenskej a českej literatúry na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde začiatkom roku 1939 prešiel aj na trvalo do funkcie univerzitného profesora. Andrej Mráz bol neskôr i dekanom FFUK a až do smrti vedúcim Katedry slovenskej literatúry. Zomrel náhle po záchvate zdlhavej srdcovej choroby v Bratislave, kde v Slávičom údolí má i náhrobný pomník. O rozsahu a dosahu jeho literárnej práce sa vari najvýstižnejšie pri Mrázovom úmrtí vyslovil najznámejší slovenský literárny kritik Alexander Matuška: „Čítal veľa, mal toho prečítaného viac ako ktokoľvek iný. I sám toho napísal práce ako mnohí iní – nevedno, kedy na to stačil. Z kroka na krok zbieral, šiel do šírky a menej prenikal: skôr ticho a rovnomerne svietil, ako mihoťal a žiaril. Nie orol, včela? Povinnosti bolo mnoho – on nadto nevedel nikdy nikomu nič odriecť a ťahal káru, i keď nemusel...“

Profesor Andrej Mráz každodennými literárnymi úsilím vychovával stovky žiakov i čitateľov svojich prác a orientoval ich na najzávažnejšie, najprírobojnejšie hodnoty našej kultúry v minulosti i v súčasnosti. Neučil ich o literatúre v ulite nejakého odizolovaného laboratória výskumov; práve naopak, učil ich, že každá veľká literatúra úzko súvisela a súvisí s ozajstným životom...

Tvorivý nepokoj vedca, mysliteľská, intelektuálna, ale i etická náročnosť najmä vo vzťahu k práci, to všetko pozitívne ovplyvňovalo atmosféru, v akej sa konali jeho prednášky a semináre. Neznášali myšlienkovú pohodlnosť, intelektuálne zášepníctvo, provincionálne sebauspokojenie, rovnako ako nedoceňovanie vlastnej národnej kultúry.

Po akademikovi Andrejovi Mrázovi zostalo monumentálne, vyše tridsaťväzňové dielo. Napísal veľké množstvo čiastkových i knižných monografií. Spomenieme z nich aspoň práce o J. Kalinčiakovi, T. Vansovej, M. Kukučínovi, J. Škultéty, J. Vlčekovi, Matici slovenskej, G. M. Petrovskom, J. Čajakovi. Vytvoril i syntetické Dejiny slovenskej literatúry.

Pavol M. KUBIŠ

Zakladateľ a kedysi aj maršal slovenského profesionálneho divadla Veľa po ňom nezostalo, ale čosi predsa...

Milan POLÁK – Foto: zdroj: snd.sk

Čo po ňom zostalo? Čo nám ho pripomína dnes? Žiaľ, nie je toho veľa, ale čosi predsa. V posledných rokoch bývalého režimu a niekoľko rokov aj po jeho páde stála socha Andreja Bagara na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave. Pripomínala nám ho najmä ako herca. Možno tá socha niekomu prekážala, možno sa štýlovo na toto námestie nehodila. Krátko po jej premiestnení na jedno bratislavské sídlisko, kde je Bagarova ulica, približne na tom istom mieste inštalovali Bartfayovu sochu Andersena.

Takže máme Bagarovu ulicu a ešte jedno divadlo, ktoré stále nesie jeho meno – Divadlo Andreja Bagara v Nitre. Je to jedna z dvoch novopostavených divadelných budov na území Slovenska od konca Rakúsko-Uhorska. To druhé stojí v Prešove a obe postavili v honosnom, takmer až monumentálnom tvare a trochu pompéznom vnútornom vybavení ešte v bývalom režime. Hovorí sa, že sú to megalomanské stavby. O tú prešovskú sa celým životom zaslúžil akademický architekt a scénograf Martin Brezina. Je doslova vymodlená. Možno si budú jeho zásluhy o nové divadlo Jonáša Záborského pripomínať Prešovčania pri jeho bronzovej podobizni vo foyeri divadla ešte sto či dvesto rokov! Divadlo v Nitre nesie Bagarovo meno, ale to meno na priečelí, nad vchodom do divadla chýba. Nikdy tam ani nebolo. Budovu divadla odovzdali do používania už po roku 1989 a nad jeho hlavným vchodom dali – pre istotu – iba nápis DIVADLO. Aj tu je vo vestibule Bagarova busta. Bola súčasťou projektovanej vnútornej architektúry ešte v minulom režime. Zatiaľ tam stále je.

■ DUCHOVNÝ ROZMER

Takže: pokúste sa mladého, dvadsať, tridsaťročného obyvateľa Nitry opýtať, či vie, kto to bol Andrej Bagar a či niečo z jeho života a diela pozná... Veľa sa toho asi nedozviete. Pritom ide na pozadí relatívne krátkych dejín slovenského profesionálneho divadelníctva o veľikána tohto umenia, o človeka, ktorý stál pri jeho vzniku a po vojne sa rozhodujúcou mierou zaslúžil o jeho rozvoj a rozmach. Bol to on, kto vehementne a neúnavne bojoval, aby Slovensko malo svoju divadelnú sieť a aby jej prostredníctvom divadlo zasiahlo do formovania duchovného rozmeru našej krajiny, šírilo kultúru, hodnoty, myšlienky, diela slovenských i svetových dramatických tvorcov a usilovalo sa o humanizáciu našej spoločnosti. A to sa mu aj podarilo. Veď na Slovensku bolo v prvej ČSR iba jedno profesionálne divadlo a ku koncu prvej Slovenskej republiky tu pôsobili štyri divadlá (Bratislava, Nitra, Martin, Prešov). V prvých povojnových rokoch postupne vznikali divadlá s profesionálnymi súbormi aj v Košiciach, vo Zvolene, v Považskej Bystrici (odiaľ prešlo divadlo do Žiliny), Nitre, Rusíni si založili divadlo v Prešove a Maďari v Komárne, neskôr vzniklo aj divadlo v Spišskej Novej Vsi a ustanovilo sa aj divadlo v Trnave a v Banskej Bystrici. Okrem toho v prvých povojnových rokoch vzniklo aj Dedinské divadlo s piatimi súbormi, ktoré uvádzalo svoje predstavenia v menších mestách a vo väčších obciach po celom Slovensku. Za tým všetkým stál Andrej Bagar, prominentný herec, režisér, dramaturg, divadelný riaditeľ, politický činiteľ a verejne známa osobnosť, pedagóg a vytrvalý, neúnavný organizátor slovenského divadelníctva.

■ IMPOZANTNÝ IMPRESÁRIO

Už svojim zjavom bol Andrej Bagar impozantný muž. Sebavedomý, vzpriamený, s ráznou chôdzou a priamym pohľadom. Vždy dobre oblečený a vždy s klobúkom buď na hlave, alebo v ruke, kráčajúc po ulici priam vyhľadával stretnutia, bol dobrý spoločník a bol spravodlivý pri výkone nespočetných funkcií. Nejedným divadelníkom, odpísaný politickými inkvizitormi tých čias, našiel podporu a účinnú pomoc práve u Bagara.

Jeho politické presvedčenie mu nikdy nebránilo, aby uznal talent, sklonil sa pred ním a pomáhal jeho rozvoju.

Popri tom, že bol prominentným hercom, stál aj pri kormidle riadenia vecí verejných, a to najmä v oblasti kultúry. Bol komunista. Ale nie taký povojnový a rýchlo kvasený. Už v roku 1920 po návrate z vojenčiny, keď pracoval ako robotník na trati v Trenčianskej Teplej a neskôr ako kurič pri parnom stroji, vstúpil do sociálno-demokratickej strany a v tom čase aj v Trenčianskych Tepliciach založil a viedol Robotnícku telocvičnú jednotu. Jednota mala divadelný krúžok, v ktorom účinkoval aj Andrej Bagar, a jeho hereckú istotu si už vtedy všimlo viacero ľudí, ktorí ho nabádali, aby sa dal na profesionálnu dráhu.

Od roku 1921 po konkurze bol členom SND. Andrej Bagar, Ján Borodáč, Oľga Országhová, Ján Kello a Gašpar Arbet – to boli prví slovenskí profesionálni herci v histórii slovenského divadelníctva. Boli to jeho zakladatelia. V roku 1930, keď v Bratislave založili Zväz priateľov ZSSR, stal sa Bagar jeho členom a v jeho rámci založil a viedol recitačný krúžok Dynamo, a to až do jeho násilného rozpustenia v roku 1938. Od roku 1933 začínajú sa intenzívne kontakty Bagara s komunistickou mládežou, ktorá bola ustanovizňou maďarsko-nemeckej socialistickej mládeže Werkstat. V roku 1938 podal prihlášku do KSS a po vojne mu priznali členstvo od zatknutia a väznenia v Nemecku, to znamená od 14. apríla 1939. Bagara v tento deň zatkli na bratislavskom moste, kde mal konflikt s nemeckými strážcami hraníc, a odviekli ho do väzenia v Nemecku, odkiaľ sa vrátil v októbri 1940. Po návrate ho však do súboru SND už neprijali a v novembri nastúpil do bratislavského rozhlasu, kde účinko-

val a režíroval pod menom Ján Minárik. Ale už od apríla 1941 mohol účinkovať aj pod vlastným menom. Keď ho v máji v roku 1942 obsadili v SND do hlavnej úlohy v Rostandovom Cyranovi z Bergeracu a odohral päť repríz, hru stiahli z repertoáru, čo bolo údajne na pokyn vtedajšej Ústrednej štátnej bezpečnosti. Účinkovania pred publikom sa však Bagar nevzdáva. Najprv s Ruženou Porubskou a potom s Hanou Meličkovou našťudoval a po viacerých mesiacoch uvádzal predstavenia komorných hier. V rozhlase však pracoval a účinkoval intenzívne.

■ FRONTOVÉ DIVADLO

V roku 1944 aj pričinením Andreja Bagara v Martine ustanovili a otvorili druhé profesionálne divadlo na Slovensku – Slovenské komorné divadlo. Režíroval jeho prvú inscenáciu, protiklerikálnu hru – Verhaerenovo Filipa II. – a zahral si aj hlavnú postavu. Po premiére ho vyšetřovali a v apríli štátne úrady zakázali Bagaroví pobyt v Martine a činnosť v divadle. Napriek tomu však ďalej režíroval a účinkoval v rozhlase. Aj to svedčí o tom, aké pomery vtedy panovali v tom takzvanom fašistickom prvom slovenskom štáte. Po vypuknutí SNP odišiel Bagar na povstalecké územie, štrnásť dní pôsobil ako politruk v jednom partizánskom oddiele a od 20. septembra začalo na povstaleckom území účinkovať Frontové divadlo, ktoré Bagar založil, viedol a účinkoval v ňom až do 27. októbra. Tento deň ešte vystúpilo Frontové divadlo v samom závere ozbrojeného povstania na Starých Horách. Po potlačení povstania (na druhý deň 28. októbra 1944) bol príslušníkom partizánskej skupiny majora Petrova a redigoval ilegálne časopisy.

Dvadsaťateho marca 1945 čs. vláda, ktorá vtedy sídlila v Košiciach, vymenovala Bagara za štát-

neho intendanta divadiel na Slovensku. Prvého júna 1945 ho vymenovali za umeleckého riaditeľa Národného divadla v Bratislave a v tejto funkcii pôsobil do 31. januára 1951. V tom čase sa začala aj jeho činnosť v straníckych, štátnych a parlamentných orgánoch. Svoje vysoké spoločenské postavenie využíval Andrej Bagar najmä na budovanie siete slovenských profesionálnych divadiel, na zvyšovanie spoločenskej váhy divadla a na upevňovanie jeho spoločenskej autority a podmienok pre sústredenú umeleckú prácu. V tom čase mu tiež zvykli hovoriť, že je maršalom slovenského divadla. Výsledky na seba nedali dlho čakať. Hoci slovenské divadlá pôsobili aj pod silným ideologickým tlakom, výsledky ich práce na čele s vynikajúcim súborom režisérův a hercov v SND začala uznávať umelecká kritika doma i v zahraničí a divadlo sa zaradilo medzi umelecky vysoko kvalitné telesá s dobrým európskym štandardom a s úspechmi, ktoré si získavali úctou a obdiv. Jedným z hercov a režisérův, ktorí na tom mali významnú zásluhu, bol aj Andrej Bagar. Po celý čas svojej umeleckej kariéry, bez prestávky, intenzívne a s plným nasadením hral v divadle, rozhlase, televízii a vo filme. Je to niekoľko sto postáv a z nich to boli väčšinou kľúčové, hlavné alebo významné. Len divadelných postáv od roku 1921 vytvoril viac ako tristo. Režíroval štyridsaťdva hier a zahral štrnásť filmových postáv. Ďalšie desiatky v rozhlase a televízii. Akoby sa riadil v živote zásadou, ktorú raz mimovoľne poradil martinskej herečke Nade Pietrovej-Hejnei, keď sa mu ešte ako herečka ochotníckeho Slovenského spevokolu sťažovala, ako ťažko sa im darí skúšať a hrať, keď majú veľa inej práce. Pani Hejná si spomína, že Bagar jej vtedy povedal: „Len hrajte, hrajte, aj keď budú kyjaky z neba padať.“

■ ČLOVEK – RIEKA

Bagar bol svojim zjavom, farbou hlasu i schopnosťou vyjadrovať sa autoritatívne priam predurčený hrať úlohy vojvodcov, veľmožov, vládárov, kráľov a iných prímušov. Aj zahral veľa postáv tejto letory: bol Herodesom, Arcikniežaťom, Svätoplukom, Borisom Godunovom, Hamletom, Macbethom, Leninom, Zlobohom, Maršalom, kráľom Klaudiom, Sirom Falstafom, vodcom anarchistov. Vytvoril však aj veľa dramatických, tragikomických a veseloherných postáv a vždy s plným nasadením, tvorivým prístupom a cielavedomou snahou prichádzal s novým a iným výrazom herectva, ktoré obdivuhodne rozširovali škálu a paletu jeho prejavu. Popritom vykonával viac rokov aj funkciu rektora Vysokej školy múzických umení a pedagogicky pôsobil ako profesor herectva. Sám bol pri vytváraní dramatických postáv príkladom umelca so strhujúcim hereckým temperamentom, s dôkladnou znalosťou života, ktorý svojou eruptívnosťou a názorovou dôslednosťou získaval si obdiv divákov, hereckých kolegov i svojich študentov.

Paľo Bielik pri oslave Bagarových šesťdesiatin o ňom napísal: „Bagar – to znie dobre, to znie tvrdo. Nevdojak zacítiť rýpadlo a čieru zem. A hoci to meno vysloví Kaledonec alebo Nanuk, zarinčia v ňom reťaze.“ Režisér Jozef Budský, v ktorého inscenáciách Bagar často hral, zasa napísal: „Dalo by sa o ňom povedať, že je človek rieka. Taká jasná, priama rieka, idúca stále nezadržateľne dopredu, plná energie a bohatstva, rieka, ktorá prináša úrodnosť brehov, lebo ich zavlažuje.“

Andrej Bagar zomrel v roku 1966. Do tohto roku, hoci už vážne chorý, z javiska neschádzal. Je to už dosť dávno, ale nie až tak dávno, aby sme ho v spomienkach i v čínoch sťahovali do druhej komnaty. Veď tie priestory, ktoré on zaľudnil a zaplnil hodnotami, sú stále prítomné.

Slováci v Maďarsku našu pomoc a podporu stále potrebujú

Slovanská obrana po 2. svetovej vojne

Stanislav BAJANÍK – Foto: archív SNN

K významným historickým aktivitám Slovákov v Maďarsku krátko po druhej svetovej vojne patrí ich slovensko-slovanské zázemie pod názvom Antifašistický front Slovanov (AFS) v Maďarsku s tlačovým orgánom Sloboda ako súčasť slovenského zahraničného života v rokoch 1945 – 1948.

Slovanská otázka v Maďarsku sa stala aktuálnou témou už po Viedenskej arbitráži v roku 1938. Vyvolala ju dobová situácia, militantné praktiky v Maďarsku, čo sa prejavilo po roku 1939 nástupom organizovanej obrany Slovákov prostredníctvom Strany slovenskej národnej jednoty (1949 – 1944) so sídlom v Budapešti a s jej tlačovým orgánom Slovenská jednota (1939 – 1944). Deklarovali sa ako „predstavitelia politickej vôle Slovákov“ na čele s vtedajším čelným predstaviteľom Dr. Emanuelom Böhmom.

■ SLOVÁCI V PODRUČÍ

„Jednotári“ mali svoje obvody na okupovanom území v Maďarsku, medzi Slováckmi v Bácske, v Rumunsku, no najmä v Békešskej Čabe v Maďarsku a v Pivnici, v dnešnej Vojvodine, v Košiciach, Sobrančiach a i. Na svoj čas a pomery plnili nenahraditeľnú obrannú úlohu v horthyovskom režime, čo bolo nebezpečné, a ich výstupy patria k významným zápasom Slovákov o svoje národné práva v 20. storočí.

Týždenník Slovenská jednota ako protiváha maďarizačným médiám, vychádzajúcim po slovensky, spájala Slovákov bez rozdielu stavu i vieroveryznania a napriek tlakom maďarských fašizoidných úradov prečkala roky 1939 – 1944. Zoskupovala pravcov i ľavicovo ladených redaktorov, prispievateľov i čitateľov a ako tribúna obrany Slovákov vyvolávala tenzie na mnohých úsekoch maďarskej politiky. Dolnej zemi sa tak dostalo nemalo možností chrániť svoje národné záujmy a Slovákom poskytovala možnosť presadiť sa ako národu aj v čase, keď ho obopínala vojnová nepriateľská mašinéria. Rok 1944 zaznamenal nástup Szalasióvcov, čo je všeobecne známe a nové prenasledovanie slovenských snáh na Dolnej zemi. Koniec druhej svetovej vojny zmenil nielen pomery, ale aj ideológiu a novú etapu zápasov Slovákov v Maďarsku za národnostné práva.

■ VLNA VZÁJOMNOSTI

Nový režim vytvoril predpoklady na spájanie Slovanov, teda Slovákov, Srbov, Chorvátov, Rusínov za svoje práva v tejto časti Európy (Maďarsko) a nový národný front po vzore Vseslovenského výboru v Moskve. Boli to začiatky zrodu neskoršieho Antifašistického frontu Slovanov (1944), kde zohrala slovenská sekcia svoju rozhodujúcu úlohu ako dedička a nástupca predchádzajúcich obranných iniciatív počas druhej svetovej vojny. Vseslovenská myšlienka tak nachádzala svoju odozvu. Pripomeňme, že v rumunskom Temesvári v roku 1944 založili banátski Srbi Antifašistický front Slovanov (AFS), ktorý si v Nadlaku vytvoril česko-slovenskú odbočku s predsedom Ondrejom Ondrejovičom. Na jeho pozadí sa začali v nových pomeroch organizovať Slovania v Maďarsku.

V Nadlaku v hoteli Slovák sa 31. januára 1945 uskutočnilo prvé spoločné stretnutie Srbov a Slovákov z Rumunska a Maďarska, kde Slovákov zastupovalo štyridsaťosem slovenských delegátov. Tu podpísali aj spoločné Memorandum, ktoré rozposlali do Londýna, Moskvy, Belehradu, v ktorom upozornili, že maďarské úrady naďalej prenasledujú Slovákov i Slovanov a že sú pripravení všetkými prostriedkami bojovať proti fašizmu, šovinizmu a iredentizmu. Viacerí bývalí funkcionári SSNJ – Slováci – podporovali Antifašistický front Slovanov, ba pomohli vytvo-

riť Česko-slovenskú národnú radu v Maďarsku so sídlom v Budapešti. Viedol ju vtedajší predseda SSJ v Budapešti Alexander Horák, tajomníkom bol František Bartošek.

■ OBRANNÉ AKTIVITY

Obec Battonya v Békešskej župe vítala 18. februára 1945 Antifašistický front Slovanov na svojom ustanovujúcom zjazde, kde sa zúčastnilo do stošesťdesiatpäť delegátov z celej Dolnej zeme, z toho osem delegátov z Nadlaku, ako i Čaban Michal Francisci. AFS tak sústredil ešte počas druhej svetovej vojny Slovákov, Srbov, Chorvátov, Rusínov z týchto prostredí a nadviazal úzku spoluprácu s Česko-slovenskou národnou radou v Budapešti. AFS podobne ako pred ním SSNJ si založil svoj tlačový orgán Sloboda, ktorý začal vychádzať 9. júna 1945.

Na nevhodné pomery Slovákov a Slovanov na Dolnej zemi mal teda nielen kto upozorňovať, ale aj podnecovať úrady na riešenie ich problémov. Nebolo slovenských škôl, po slovensky sa od roku 1907 vyučovalo v slovenčine len náboženstvo. Slovenčinu prebúdzala najmä evanjelická cirkev a. v., no nie všade sa jej to darilo. AFS predstavil svoj kultúrny program Slovákov už v júni 1945. Požadoval zriadiť kurzy pre slovenských učiteľov, profesorov, slovenské opatrovateľské zariadenia, slovenské ľudové školy, stredné školy, internáty, vydať učebnice. Ešte v roku 1947 sa slovenčina vyučovala len v ľudových školách v Maďarsku. Slovensko-slovenskú jednotu sa snažila narušiť maďarská propaganda, dokonca začala vydávať týždenník Slovenský hlas podobne ako za Horthyho maďarskej éry maďarské Slovenské noviny.

AFS mal v roku 1945 – 1947 tri veľké zjazdy, Slováci dokonca navštívili Prahu, aby sa dožadovali štátnej pomoci v presadzovaní svojich práv v povojnovom Maďarsku. V tomto duchu vydali v rámci AFS v roku 1946 v Budapešti Pamätný list, ktorý podpísalo dvadsaťtisíc Slovákov dožadujúcich sa presídlenia na Slovensko. V roku 1947 mal AFS už vyše dvadsaťsedemtisíc organizovaných členov v sto tridsiatich siedmich miestnych odbočkách po celom Maďarsku. V tom roku sa osamostatnila slovenská sekcia a konštituovala sa na Zväz Slovanov v Maďarsku, no programové ciele sa vlastne nezmenili. Zväz žiadal nástojčivú revíziu zápisov do maďarských škôl v slovenských osadách, zriadenie slovenských materských škôl, koordinatívny orgán na Ministerstve školstva v Maďarsku, a samozrejme učiteľov, čo vyústilo v roku 1948 do ďalšieho Pamätného listu v slovenských školách a nadviazalo na Memorandum Slovákov z roku 1947.

Pokoj nastal až po tom, keď sa pod maďarskou egidou vytvoril Zväz demokratických Slovákov (1948) z Maďarov hovoriacich slovenskými dialektmi. Viedol ho János Boldoczki. Zväz skončil svoju činnosť až v roku 1951.

■ SLOBODA 1945 – 1948

Tlačový orgán AFS, neskôr orgán Zväzu Slovákov v Maďarsku, spočiatku uverejňoval články v Maďarsku používaných slovenských jazykoch. Sloboda sa rýchlo stala povojnovou tribúnou Slovanov a Slovákov v Maďarsku, ktorú viedol zodpovedný redaktor Dr. Fraňo Bartoš a jeho spolupracovníci z AFS a zo slovenských maďarských spolok. Podobne ako aj jeho predchodca Slovenská jednota zamerala sa na slovenské potreby ako celok. Naplnila nielen úlohu informovania, ale i mobilizátora slovenského a slovenského života. Vychádzala v susedstve Pravdy v Rumunsku či Hlasu ľudu v Juhoslávii. Publikovala politické a literárne texty, informovala o živote v Česko-Slovensku, Juhoslávii, Ukrajine, Rusku. Volala po úprave priezvisk, po slovenských školách, slovenskej kultúre, podporovala najmä slovenské ochotnícke divadlo. Informovala o dianí Slovákov v Maďarsku, Juhoslávii, viac pozornosti venovala slovenskej povojnovej budúcnosti, najmä spolupráci Slovanov na vseslovenskej povojnovej budúcnosti a kooperácii na vseslovenskej duchovnej báze. Podporovala slovenské knihy, slovenské piesne, otvorila špeciálnu rubriku pre slovenské deti s rozprávkami, poviedkami, informáciami. Dala priestor Srbov, Chorvátom, Slovincom, Rusinom, čo bolo a ostáva ako unikát. Viedla nielen kurzy cyriliky, ale i slovenského pravopisu. Na jej stranách sa mohli prezentovať básnici, vyjadrovať kultúrni, osvetoví pracovníci, pedagógovia. Viac miest okrem minulosti poskytla slovenským historickým témam a slovenským aktuálnym vzťahom. Ako slovenské fórum venovala trvalú pozornosť matičnej repatriáčnej akcii Mať volá a výmene obyvateľstva, prinášala zoznamy presídlenecov, niekedy – na dnešné pomery – až romantizujúce emócie o novej vlasti. Ale i maďarskú protivystahovaleckú propagandu, problémy, odhovárania a riziká, ktoré publikovali maďarské médiá. Cennou je skutočnosť, že AFS – slovenská sekcia pomohla jej prostredníctvom zvolávať cyrilico-metodské oslavné stretnutia na Vyšehrade (1947 – 1948), venovať sa duchovnej problematike, slovenským národným dejinám, osobitnostiam, udalostiam spojeným s novou etapou života Slovákov v Maďarsku....

■ ZÁVEROM

Slovenská otázka v Maďarsku je stále aktuálna a živá napriek novým, dnes už európskym pomeroch. Je najmä na Slovensku, aby nástojčivo vyžadovalo plnenie európskych ľudsko-právnych noriem a nepúšťalo zo zreteľa asimilačný dosah na Slovákov v Maďarsku, ktorých aj podľa Ústavy SR a nezvratného stanoviska Matice slovenskej pokladáme za integrálnu súčasť slovenského národa. Že Slováci aj v Maďarsku našu pomoc právom očakávajú, o tom niet pochýb. Európska charta regionálnych a menšinových jazykov, Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín, ďalšie európske interetnické normy platia v celej Európskej únii, teda aj v Maďarsku. Napokon aj smerom k Slovákom najmä na slovenskom juhu.

MEDAILÓN

TU SA NARODIL

MUDr. LUDOVÍT
MARKUŠOVSKÝ

1815 - 1893

VEĽKÝ DEJATEĽ UHORSKEJ LEKÁRSKEJ VEDY
A VEREJNEHO ZDRAVOTNÍCTVA,
UNIVERZITNÝ PROFESOR
A OBJAVITEĽ NOSOVÉHO ZRKADLA
OBEC ŠTRBA 2013

Odkaz lekára - vedca

Text a foto: Jozef SCHWARZ

MUDr. Ľudovít Markušovský sa narodil 25. apríla 1815 v Štrbe v rodine evanjelického farára. Po krátkom štúdiu práv v Bratislave vyštudoval medicínu v Pešti a celý život sa angažoval predovšetkým v oblasti verejného zdravotníctva v Uhorsku. Univerzitný profesor, vynálezca nosného zrkadielka, autor mnohých publikácií, jeden z prvých organizátorov moderného zdravotníctva v strednej Európe, uhorský vládny radca pre zdravotníctvo. Zomrel 21. apríla 1893 v Opatiji v dnešnom Chorvátsku.

Práve v Opatiji na dovolenke som sa s ním „zoznámil“. Objavil som v parčíku Markušovského lavičku na priechli hotela, v ktorom zomrel, dvojazyčnú chorvátsko-maďarskú pamätnú tabuľu. V jej texte sa zdôrazňovala maďarskosť tejto význačnej osobnosti. Aj v dnešnom Maďarsku si Markušovského stále ctia a vážia. V Pešti je jeho busta i ulica, v Szombathely nesie jeho meno župná nemocnica. V Markušovského mene udeľujú i odborné ocenenia. V obci Vasegerszeg je pochovaný. Na Slovensku existuje jediná pamätná tabuľa na jeho rodnom dome v Štrbe, aj tú osadila v roku 1965 Československá lekárska spoločnosť na popud Maďarskej lekárskej spoločnosti.

Aby som upozornil na tohto významného lekára slovenského pôvodu, obrátil som sa na viaceré slovenské štátne i verejné organizácie s niektorými námietkami. Hlavným zámerom pre mňa bolo pridať v Opatiji tabuľu, ktorá by informovala verejnosť, že Markušovský mal slovenský pôvod. V spolupráci s Maticou slovenskou v chorvátskej Rijeke sa ju podarilo pripraviť, ale nie osadiť. Do zámeru vstúpil spolok Maďarov z Rijeke, ktorý nesie meno uhorského ministra železníc Gabriela Baroša (rodáka zo Slovenska a v Ilave aj pochovaného). Spolok si „neželal“, aby sa spomenula slovenská národnosť Markušovského, pretože každý, kto sa narodil v Maďarorságu, môže byť len Maďar! Použil ešte jeden argument – v Štrbe na spomínanej tabuľi je napísané, že to bol významný maďarský lekár. Bola to pravda a je to daň za našu slovenskú nedôslednosť pri preklade slova uhorský, ktorý slovenčina na rozdiel od maďarčiny pozná a používa na obdobie nášho spoločného štátu. Rozhodol som sa to napraviť.

Prostredníctvom poslanca národnej rady sme kontaktovali ministerku zdravotníctva i ministra kultúry v snahe zviditeľniť meno a dielo Ľudovíta Markušovského na Slovensku. Reakcie boli chápané a končiace konštatovaním, že podnet postúpili na riešenie najmä profesionálnym spolkom a samosprávnym inštitúciám. Našťastie Štrbania

si uvedomili absurditu tvrdenia o svojom rodákovi a minulý rok dali vyhotoviť a osadiť novú tabuľu na rodnom dome Ľ. Markušovského. Pôvodnú tabuľu ponechali v areáli fary. Zároveň nadviazali kontakt so samosprávou obce Vasegerszeg, kde Markušovský spočíva.

Zo „zahraničného predmestia“ Bratislavy v Rajke je to vďaka iba osemdesiatdeväť kilometrov. Železničná zastávka obce je v poli, ale po pár minútach ste v prvej časti dvojboce Iván-egerszeg. Dva kostoly, malé dedinské múzeum, obchod a ulica vľavo nesúca meno Ľ. Markušovského. Pokračujeme po hlavnej ulici, posledné budovy vpravo má obecný úrad so zaujímavou drevenou sochou. Chodník pokračuje popri hlavnej ceste, z druhej strany sú polia a asi po päťsto metroch nasleduje druhá časť obce Kemény-egerszeg. Ukazovateľ nás nasmeruje ku Markusovskému kaštielu, ktorý sa nachádza v záhrade za zatvorenou bránou. Vidíme, že na jeho priechli je aj pamätná tabuľa. Aby sme sa dostali k hrobu významného lekára, musíme ísť na severný okraj dediny, potom záplavovým územím Rábnice (Répce), alejovo asi dvesto metrov a na malom pahorku je náš cieľ. Uprostred živého plota stojí jednoduchý hrob s náhrobkom Ľudovíta Markušovského, jeho ženy a jej rodiny – Kissovcov. Ľudovít sa sem priženil a vyženil aj spomínaný kaštieľ. Na hroboch je zo pár vencov s maďarskými farbami, jeden od samosprávy župy Vas. Pod pomníkom je aj kyticica so slovenskou trikolórou – asi z obce Štrba. Pripájame aj našu kyticicu s trikolórou v mene petržalského odboru Matice slovenskej, v ktorom sa už dlhšie usilujeme mapovať najmä zabudnuté miesta slovenskej pamäti.

V Bratislave začali stavať nové biomedicínske centrum Akadémie vied, na ktoré bude nadväzovať aj moderná nemocnica. Črtá sa tak možnosť dôstojného uctenia pamiatky nášho významného lekára – Ľudovíta Markušovského na celoslovenskej úrovni. O rok si pripomenieme dvesto rokov od jeho narodenia.

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Dodatok k Langsfeldovi

V nedeľu sme si v Kremnici pripomenuli sto šesťdesiate piate výročie umučenia Ďurka Langsfelda. Po službách Božích v evanjelickom chráme, kde nás povzbudil skutočne vlastenec-kou kážňou pán farár Jozef Pacek (už mi chýbala iba slovenská zástava: to vraj nie je naša tradícia, tak ju začnime!), vzdali sme hold hrdinovi z roku 1849 pri jeho hrobe. Agilný miestny matičný predseda Milan Rybársky si posťažoval na ťažkosti s prístupom k pamätníku. A od iného matičiara som sa dozvedel, že v texte o Langsfeldovi, ktorý vyšiel v minulom čísle SNN, nie je všetko tak, ako v skutočnosti bolo. Bolo to ešte oveľa tragickejšie: keď sa povraz, ktorý mal ukončiť mladý život Ďurka Langsfelda, trikrát pretrhol, mali mu dať milosť, ale nedali. Na príkaz majora Görgeya ho naopak maďarský vojak zahrdúsil! Görgey prítomným zhromaždeným školákom názorne ukázal, ako skončí každý, kto odmietne byť Maďarom...

Takže dôvetok k Langsfeldovi: slovenského hrdinu, ktorý sa spoliehal na naše spravodlivé posúdenie svojho činu, a preto sa nestal honvédom a ani Maďarom, neobesili, lež – umučili.

A my? V našich slovenských školách nemajú žiaci šancu dozvedieť sa o hrdinoch z rokov 1848 – 1849 – v osnovách nie je ani zmienka o Ďurkovi, no ani o Holubym a Šulekovi. Naše divadlá neuvádzajú Tajovského hru o Langsfeldovom hrdinstve; naša televízia mlčí tiež. Na budúci rok oslavíme stodevätidesiate narodeniny zabúdaného hrdinu. Hádám veľkolepo, dúfam že aspoň s dokumentárnym TV-filmom, možno s bustou. A pomôžeme Sučancom v úsilí o prinavrátenie Langsfeldovho mena vojenskému útvaru v Martine. Verme, že sa o ňom konečne dozvie celý národ. Lebo sme mu veľa dlžní. Doterajšie zamličovanie Langsfeldovho krištáľového skutku – ruku na srdce: koľko by dnes mal nasledovníkov? – je naozaj nielen neúcta, ale – hanba.

OZNAM

Po stopách slovenských osobností

V minulom roku sme si pripomenuli 1150. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu. Pozostatky sv. Cyrila sú uložené v Kostole sv. Clemensa v Ríme. Budúci rok si zas pripomenieme 55. výročie úmrtia tajomníka MS, novinára a spisovateľa J. C. Hronského, ktorý prežil v Ríme a okoliť časť svojho života na ceste do Argentíny, kde sa usadil. Tieto významné osobnosti slovenskej histórie si pripomenieme dokumentárnymi filmami a návštevou miest v Ríme a vo Vatikáne, kde žili, resp. tvorili. Združenie PRO ART AGENCY ponúka poznávacovo-vzdelávací pobyt v Ríme a vo Vatikáne s nasledovným programom:

- účasť na audiencii u Svätého Otca,
- návšteva Vatikánskych múzeí so Sixtínskou kaplnkou,
- návšteva Lateránskej baziliky, Chrámu sv. Petra, Panteónu, Kolosea, Forum Romanum, Španielskych schodov Fontány Di Trevi a mnohých ďalších zaujímavých miest.

Blížšie informácie: 0905313278

Nové Zámky ožili národnou hrdosťou a silným slovenským povedomím

Slovenčina – jej slová sú ako sladká hudba

Zuzana PAVELCOVÁ

Celoslovensky známa súťaž Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko..., s tradičným medzinárodným presahom za naše „hranice“ uzatvorila svoj 22. ročník. Bol venovaný stosedemdesiatemu výročiu vzniku slovenskej hymny a stosedemdesiatemu výročiu založenia spolku Tatrin.

Nové Zámky začiatkom júna ožili národnou hrdosťou, silným slovenským duchom i ľubozvučnou slovenskou rečou zo všetkých kútov sveta. Rok čo rok toto malé mestočko na brehu rieky Nitry hostí šikovných slovenských žiakov i študentov z celého sveta a oceňuje ich tvorivosť.

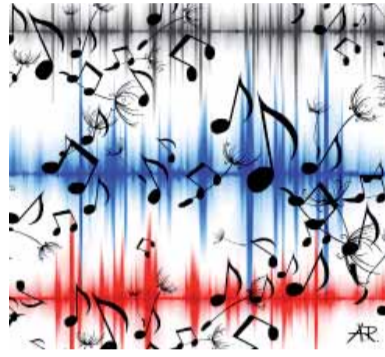
Súťaž pozostáva z niekoľkých kategórií. Na samostatnej IV. kategórii participujú Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí a Matica slovenská. Tento rok sa do súťaže zapojilo šesťstoosemnaásť žiakov. Z pier krajanov prišlo stotridsaťtri súťažných prác z ôsmich krajín sveta – z Česka, Chorvátska, Maďarska, Rumunska, zo Srbska, z Ukrajiny, ale i zo zámožnej Kanady a z USA.

■ LÚBOSTNÉ LISTY

Vyhlásenie súťaže oslovilo žiakov z radov najmenších i študentov stredných škôl a gymnázií. Porotcovia si teda mohli prečítať hravé básničky, kratšie prózy, dramatickú tvorbu, i hlboké, emotívne ladené vyznania. Takpovediac „ľúbostné listy“ venované našej slovenčine či vlasti reflektovali obraz vzťahu detských duší

k Slovensku a vytvorili akúsi mozaiku komplimentov našej materčine.

Špecifikom tejto súťaže v IV. kategórii prác je udeľovanie Osobitnej ceny predsedu Matice slovenskej, ktorú tento rok získala Andrea Grňová zo základnej školy v Pivnici

(Srbsko): „Slovenčina je krásnym ľubozvučným jazykom a pre mňa najkrajším jazykom na svete. Veď ktorý jazyk má také milé slová, ako sú batôžtek, lalia alebo púpavka? Jej slová znejú ako sladká hudba. Slovenčina, moja víla.“

Tento rok bol aj z pohľadu matičných matičiarov o niečo výnimoč-

nejší. Krajania (pedagógovia i žiaci z troch krajín sveta – Rumunsko, Chorvátsko, Srbsko), ktorí boli ocenení vo svojej kategórii, zavítali i do Matice slovenskej v rámci poznávacieho vlastivedného pobytu organizovaného ÚŠZZ. Vo výborovni Matice slovenskej ich v mene predsedu MS Ing. Mariána Tkáča, PhD., privítal doc. Pavol Parenička, tajomník MS, ktorý im pripravil krátky exkurz do dejín našej najstaršej kultúrnej ustanovizne.

■ NEPREDSTIERANÁ RADOSŤ

Ani krajania matičiarov neopomenuli. Darovali im knižky, ručne robené drobnosti i sladkosti a najmä neľahšovanú radosť z toho, že prišli na Slovensko, že sú v krajine svojich prastarých mám a otcov.

Po 22. ročníku súťaže ostali Martinu už len príjemné spomienky. No ešte v Nových Zámkoch bol vyhlásený v poradí už 23. ročník súťaže, ktorý, dúfajme, bude porovnateľný, a verme, že ešte i o kusok lepší ako ten krásny, výnimočný a bohatý (matičný i krajaný) dvadsiaty druhý.

Ludovít Kubáni zanechal po sebe úctyhodné dielo Spomínali na maliara Novohradu

Ján LABÁT – Foto: autor

Od úmrtia Ludovíta Kubániho, ktorého považujú za maliara Novohradu, uplynulo stodva rokov. Jeho rodáci v Dolných Strhároch, členovia tamojšieho MO MS, miestneho evanjelického zboru a ECAV vo Veľkom Krtíši, ale aj početní hostia z Maďarska si nedávno zaspomínali na tohto umelca, ktorého dielo sa predčasne uzavrelo vo veku päťdesiatem rokov.

Menovec známejšieho slovenského spisovateľa vstúpil do povedomia verejnosti na sklonku 19. a začiatku 20. storočia nesporným maliarskym majstrovstvom a dielami rôzneho žánru, najmä oltárnymi obrazmi, ale aj maľbami koní, ktoré miloval rovnako ako prírodu Novohradu, ktorú stvárňoval pri svojich umeleckých potulkách. Namaľoval okolo osemsto obrazov, z ktorých sa zachovali najmä bib-

lické výjavy v kostoloch v Novohrade a v Maďarsku. Ďalšie diela sa nachádzajú v rôznych maďarských galériách a v súkromných zbierkach. Posledná výstava jeho obrazov, ako dosvedčujú pamätníci, sa uskutočnila v Prahe v roku 1952.

Dolnostrhárski matičiari i miestni evanjelickí veriaci si pri tejto príležitosti predsavzali, že preberú záštitu a starostlivosť nad hrobom majstra Kubániho a postarajú sa aj o hrob jeho otca, ktorý bol najdlhšie slúžiacim farárom v tamojšom cirkevnom zbere. V Dolných Strhároch slúžil farnikom päťdesiatštyri rokov, čo svedčí o jeho vytrvalosti i oddanosti kňazskému povolaniu. Na pietnej spomienke sa zúčastnili aj predstavitelia okresnej organizácie Csemadoku a tiež jediný známy vzdialený príbuzný Ing. Peter Liptaj, keďže po umelcovi nezosta-

li priami potomkovia, lebo manželka mu zomrela v mladom veku, čo veľmi ťažko niesol po celý život. Nad hrobom umelca zaznel krásny prednes

bývanej učiteľky Evky Šošovej i mladých spevákov z Balašských Darmôt. Poďakovanie patrí aj Ing. Milošovi Beňovi a pracovníkom miestneho OU za podiel na príprave tejto pietnej spomienky.

Od vládca Sama až po A. Kisku

Občianske združenie Za troja mostami v Nových Zámkoch v spolupráci s Miestnym odborom Matice slovenskej v Nových Zámkoch uskutočnilo v deň inaugurácie nového prezidenta našej vlasti Andreja Kisku 15. júna výstavu s názvom Od Sama po Kisku. Predstavili na nej všetkých panovníkov, kniežatá, kráľov, cisárov, prezidentov, ktorí

tu panovali, vládli a riadili štátne útvary od najstarších čias až po súčasnosť.

Predstavitel' združenia Ing. František Daniel poďakoval predsedníčke novozámockého MO MS Dr. Márii Malpertovej za aktívnu spoluprácu na príprave výstavy a účastníkom podujatia v krátkosti priblížil činnosť občianskeho združenia, ktoré vzniklo v roku

2011 a organizuje rôzne podujatia aj vydávanie publikácií, ktorými sa usiluje priblížiť širokej verejnosti, najmä však žiakom a študentom, históriu novozámockého regiónu. Inžinier F. Daniel pozval prítomných na ďalšie podujatia, ku ktorým bude patriť aj augustový Lečofest a vydanie publikácie približujúcej historické udalosti v roku 1968 v Nových Zámkoch.

SLOVAKIA
ONLINE

.tasr.

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Marián GEŠPER, Peter CABADAJ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Jaroslav CHOVANEC, Drahošlav MACHALA. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slpostas.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografií a nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.

PRIPOMÍNAME SI

28. júna

– pred sto rokmi bosniacký revolucionár Gavrilo Princip spáchal v Sarajeve atentát na následníka rakúsko-uhorského trónu Františka Ferdinanda; atentát bol podnetom na vyvolanie prvej svetovej vojny

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi na základe Versaillskej zmluvy z roku 1919 bolo územie Bratislavy definitívne určené do Česko-Slovenska

30. júna

– v Nemecku v roku 1934 prívrženci šéfa národnosocialistickej robotníckej strany Adolfa Hitlera zaútočili na demokratické inštitúcie, redakcie, židovské banky a obchody, masaker zostal v dejinách ako „Noc dlhých nožov“; osemdesiate výročie

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi povýšili slovenský rímskokatolícky chrám svätých Cyrila a Metoda v americkom Danville na baziliku minor (1989)

– skvelý textár pesničiek, obľúbený autor cestopisov (medzi nimi cyklus „tam-tamov“), televízny a rozhlasový moderátor Boris Filan oslaví šesťdesiatpäťku

1. júla

– stodevätidesiat rokov od narodenia skvelého organizátora osvetly na slovenskom vidieku Samuela Ormisa (1824 – 1875)

– najväčší zberateľ ľudovej slovesnosti, autor unikátnej knihy slovenských prísloví a porekadiel A. P. Žaturský umrel pred sto desiatimi rokmi (1837 – 1904)

– pred deväťdesiatimi rokmi nový americký imigračný zákon (z roku 1924) obmedzil prisťahovanie do USA; na celú Č-SR pripadlo podľa kvóty len dvetisíc tridsať prisťahovalcov ročne, kým rok predtým iba zo Slovenska odišlo do USA štrnásťtisíc ľudí, a boli roky, keď ich bolo aj trikrát viac

2. júla

– pred dvesto päťdesiatimi rokmi sa narodil zakladateľ Učenej malohontskej spoločnosti Ján Feješ (1764 – 1823)

– šesťdesiatpäť rokov, čo sa v dedine Lutíla zhromaždili sedliaci, aby bránili svojho kňaza pred odľechením (1949); zasiahlo vojsko, s ich pomocou príslušníci ZNB zatkli desiatky ľudí, osemanásť boli odsúdení na dva až šesť rokov žalára

3. júla

– sto rokov, čo americký patentový úrad zaregistroval Slovákov Štefanovi Baničovi vynález leteckého padáka, keď ho osobne predviedol skokom z newyorského mrakodrapu

– šesťdesiatpäť rokov uplynulo, čo sa v roku 1949 začalo slovenské vysielanie Rádia Vatikán, ktorého počúvanie bolo v päťdesiatych rokoch trestné

– narodil sa skladateľ zborových a komorných diel i elektroakustickej hudby, vedúci akademického zboru Tempus Peter Cón (1949 – 1992)

– pred tridsiatimi rokmi zomrel významný slovenský sochár a medailér Rudolf Pribiš (1913 – 1984), dlhoročný profesor Vysokej školy výtvarných umení

4. júla

– štyridsať rokov od smrti básnika a prekladateľa Michala Babinku, pôsobiacoho medzi Slováckmi v Srbsku (1927 – 1974)

(jč)